

Biskupská služba Eduarda Nécseya počas ponifikátu pápeža Pia XII.¹

Viliam Judák

<https://doi.org/10.54937/nhe.2022.11.2.38-65>

Episcopal service of E. Nécsey during the pontificate of Pope Pius XII.

Abstract: *The twentieth century brought many changes and new challenges to both the world and the Church. Since the agents or creators of historical changes and meanings are always concrete people, it is our duty to return to their moral and spiritual legacies. Every sensible person is enriched in learning about history by examining his or her own thinking and actions, and of the exemplary actions and exemplary people of our past. They represent permanent moral and spiritual values. Among the persons who in their ministry as spiritual shepherds lived at the same time and had a similar outlook on dealing with the areas that the then situation brought them include - Pope Pius XII, whose pontificate wound its way through the difficult post-war years of 1939-1958, and Bishop Eduard Nécsey, the Apostolic Administrator of the Diocese of Nitra since 1948.*

Their similarity can be seen especially in their zealous service, in their quiet sacrifice, in their efforts for peace, social welfare and the protection of the persecuted. In both of them, one can see the search for the path of reconciliation through the diplomacy of "silence", which superficial observers may consider to be a sign of fear or even cowardice.

Keywords: *Church, Pope Pius XII, Rome, Bishop Eduard Nécsey, Diocese of Nitra, ministry as spiritual.*

Dvadsiate storočie vo svetových dejinách, a tiež v Cirkvi prinieslo veľa premien a nových výziev. Keďže hýbateľom či tvorcom dejinných zmien a významov sú vždy konkrétni

¹ Článok vznikol v rámci výskumného grantu VEGA 1/0179/20 Svätá stolica a slovenská otázka 1945 – 1958.

ľudia, je našou povinnosťou vracať sa k ich morálnym a duchovným odkazom. Každý rozumný človek sa obohacuje poznávaním histórie, preveruje si svoje myslenie i konanie, a to príkladnými činmi a príkladnými ľuďmi z našej minulosti. Oni predstavujú stále mravné a duchovné hodnoty. Medzi osobnosti, ktoré vo svojej službe duchovných pastierov žili v rovnakom čase a mali podobný pohľad na aktuálne potreby riešenia oblastí, ktoré im vtedajšia situácia priniesla patrí – pápež Pius XII., ktorého pontifikát sa vinul v neľahkých vojnových a povojnových rokoch 1939 – 1958 a biskup Eduard Nécsey, od roku 1948 apoštolský administrátor Nitrianskej diecézy.

Ich podobnosť vidieť najmä v horlivej službe, v tichej obete, v úsilí o pokoj, sociálnu starostlivosť a ochranu prenasledovaných. U oboch vidieť hľadanie cesty zmierenia diplomaciou „mlčania“, ktoré povrchní pozorovatelia môžu pokladať za prejav strachu, či dokonca zbabelstva.

Pius XII., vlastným menom Eugenio Pacelli, pochádzal zo strednej rímskej aristokracie. Narodil sa 2. marca 1876. Po štúdiu teológie, práve na Veľkú noc 2. apríla 1899, prijal kňazskú vysviacku. Od začiatku pracoval na štátnom sekretariáte. 13. mája 1917 ho pápež Benedikt XV vysvätil za biskupa v Sixtínskej kaplnke a vyslal ho ako apoštolského nuncia do Mníchova. E. Pacelli 28. mája odovzdal poverovacie listiny Ľudovítovi III., bavorskému kráľovi. 29. júna ho potom prijal nemecký cisár Viliam II., ktorému odovzdal list podpísaný Benediktom XV., ktorý žiadal o ukončenie vojny vo svete. Prijatie nebolo najpriaznivejšie, a keď sa Pacelli vrátil na nunciatúru, otvorene prejavil roztrpčenie z neochoty vypočuť hlas nádeje a zmierenia. Neprešiel ani rok a ústredné mocnosti spolu s inými kniežatstvami sa zrútili pod ťarchou zbraní a nenávisti jednotlivých strán.

V Mníchove často navštevoval zajatecké tábory. Tu prinášal dary, útechu a nádej mnohým vážnom rozličného pôvodu. Pre každého mal slovo útechy a rozprával sa s nimi v ich materinskom jazyku.²

Po prímerí vysilené Nemecko zachvátila revolúcia, ako to Pacelli s trpkosťou predpovedal, a práve on sa stal terčom vážnych hrozieb a násilia zo strany vzbúrencov, ktorí ho chceli zavraždiť a prinútiť opustiť nunciatúru. Ale E. Pacelli sa nedal zavraždiť, a keď sa v roku 1920 vytvorilo v Berlíne nové sídlo nunciatúry, pokračoval tam vo svojej službe. 24. mája 1925 bol schválený a uzavretý konkordát s Bavorskom. Boli to roky, keď Nemecko ustupovalo sile národného socializmu a pre nuncia Pacelliho mala táto situácia nepríjemné dôsledky. Došlo k okamihom značného politického napätia, keď sa ignorovali konkordáty s Bavorskom a Pruskom, a ešte horšia situácia nastala, keď nový konkordát, uzavretý v Ríme Franzom von Papenom v Hitlerovom mene a ratifikovaný nemeckým parlamentom 18. augusta 1925, ostal mŕtvou literou, ba bol priam prekrútený a pošliapaný v dôsledku nacistickej politiky.³

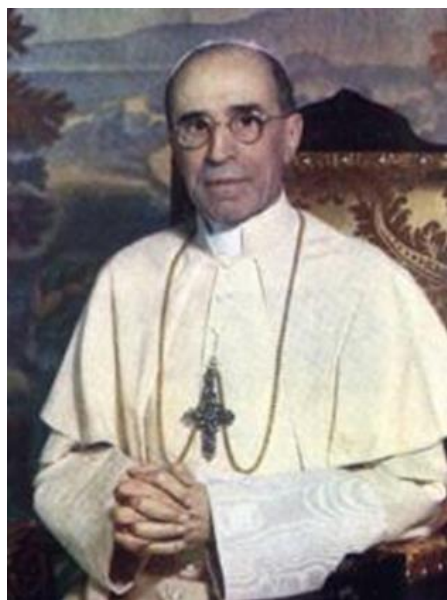
V roku 1925 ho pápež Pius XI. povolal do Ríma a 15. decembra 1929 ho menoval titulárnym kardinálom sv. Jána a Pavla. Poverený bol dôležitými úlohami v pápežskej kúrii, od 7. februára 1930 službou štátneho sekretára.⁴

² Mesto Mníchov nazvalo jednu ulicu po E. Pacelli z úcty k jeho charitatívnym a diplomatickým aktivitám počas jeho pôsobenia vo funkcii apoštolského nuncia. Porov. GLIGORA, Francesco – CATANZARO, Bigia. *Storia dei Papi. Da S. Pietro a Giovanni Paolo II., II.* Padova: Panda Edizioni, 1989, s. 1099.

³ GLIGORA, Francesco – CATANZARO, Bigia. *Storia dei Papi. Da S. Pietro a Giovanni Paolo II., s. 1099 – 1100.*

⁴ GELMI, Josef. *Pápežové. Od svätého Petra po Jána Pavla II.* Praha: Mladá Fronta, 1994, s. 273.

V tridsiatych rokoch 20. storočia po víťazstve národného socializmu v Nemecku sa od začiatku nacionálne socialistický štát správal voči Cirkvi jednoznačne nepriateľsky. Viac než 70 diplomatických nôt vyšlo od septembra 1933 do marca 1937 z Vatikánu na adresu nemeckej vlády so sťažnosťami na porušovanie práv a na nepriateľské opatrenia voči Cirkvi. Nakoniec sa Pius XI. (1922 – 1939) obrátil na nemeckých katolíkov encyklikou *Mit brennender Sorge* zo 14. marca 1937 (v tom istom roku pápež vydal aj encykliku proti komunizmu *Divini Redemptoris*). Ešte predtým (1931) proti fašizmu v Taliansku *Non*

Pápež Pius XII.

abbiamo bisogno.⁵ Pri tvorbe pápežských dokumentov, najmä čo sa týka Nemecka, mal značný podiel E. Pacelli – budúci pápež, ktorý bol zvolený (pápež Pius XI. zomrel 10. 2. 1939) v prvý deň konkláve 2. marca 1939. Po zvolení vyšiel do centrálnej loggie Baziliky sv. Petra a prihovoriť sa cez rozhlasový vysielateľ, ktorý sa po prvýkrát v histórii použil na tento účel. Práve v ten deň dovŕšil 63 rokov. Rimania ihneď po prijatí prvého požehnanja na Námestí sv. Petra búrlivým potleskom prejavili svoju radosť. Po dvoch storočiach (od Inocenta XIII. 1721 – 1724) mal Rím opäť „rímskeho pápeža z Ríma“ asketickej postavy.⁶

Pius XII., človek s bohatými diplomatickými skúsenosťami, ihneď vytušil bezprostredné nebezpečenstvo vojny. 24. augusta 1939 vo svojom príhovore vo Vatikánskom rozhlase sa obrátil na ľudí dobrej vôle, vyzval ich, aby sa zriekli násilia a žiadali mier a jednotu.

„Silou rozumu, nie silou zbraní sa presadzuje spravodlivosť, násilníci nie sú požehnaní Bohom. Politika odtrhnutá od morálky zrádza tých, ktorí si ju takú želajú. „Mierom nič nestrácame, vojnou môžeme stratiť všetko.“ Keďže bol „vojnovým“ pápežom, aj podľa príkladu Benedikta XV. (1914 – 1922) neustával vo svojich príhovoroch, hlavne vo vianočných posolstvách, nabádal svet k pokoju.⁷

⁵ BEDOULLE, Guy. *História Cirkvi. Príručky katolíckej teológie. Diel XIV.* Prešov: Petra, n.o., 2005, s. 160.

⁶ GLIGORA, Francesco – CATANZARO, Bigia. *STORIA DEI PAPI. Storia dei Papi. Da S. Pietro a Giovanni Paolo II., II.*, s. 1100.

⁷ Príhovory a rozhlasové posolstvá Pia XII. sú obsiahnuté v 20 zväzkoch. Sú to majstrovské diela teologického, právneho, asketického, politického, sociálneho charakteru, ktorých ústredným bodom je betlehemský Ježiš.

So zreteľom na všetky ostatné príhovory by sa Piovi XII. mohol udeliť titul „Doctor optimus, Ecclesiae sanctae lumen, Divinae legis amator“. 19 vianočných posolstiev vysielaných cez rádio možno mohli zhrnúť do výrazov: jednota a mier.

- Jedinou podmienkou jednoty a mieru vo svete zo strany človeka je „bona voluntas“;
- Slávenie Vianoc je spojené každý rok s ohlásením témy jednoty a mieru;
- Posvätné dejiny nám hovoria, že Kainova „mala voluntas“ rozvrátila jednotu a mier;
- Obnova jednoty stále prebieha v Cirkvi, ktorá má jednotiaci charakter a ktorá z tohto dôvodu je schopná uskutočniť zjednotenie rôznych pokolení a národov;
- Vážnym problémom je rozvrátenie jednoty medzi kresťanmi. Všetky zámery opätovne nastoliť jednotu si zaslužia úctu, keď smerujú k jednote všetkých kresťanov pod vedením Kristovho vikára;
- Podľa príkladu mnohých iných pápežov sa obnovuje výzva k jednote;
- Keď chýba mier, svet je v agónii;

Aj prostredníctvom nuncia v Nemecku Orseniga adresoval prosbu Hitlerovi 5. mája s cieľom zachovať mier. Odpoveďou mu bolo uistenie, že v tejto chvíli nehrozí nebezpečenstvo vojny. Neúspešná bola aj žiadosť adresovaná Mussolinimu, aby sa u Hitlera prihovoril za udržanie mieru.⁸

Udalosti sa však stávali čoraz hrozivejšími; rútili sa nezadržateľným tempom a dešivý stroj vojny sa dal do šokujúceho chodu. O pár mesiacov sa celé národy ocitli v strašnom krviprelievaní. Svetová tragédia, ktorá si celkovo vyžiadala okolo 55 miliónov mŕtvych, bola to „totálna“ vojna a odpor národov proti Hitlerovi a nacizmu bol skutočným bojom na obranu ľudstva a civilizácie. V zmesi týchto bolestných udalostí postava Pia XII. je predmetom celého radu kontrastných a protirečivých súdov v polemike v súvislosti s jeho „mlčaním“ počas vojny. Pre jedných „heroické mlčanie“, pre iných „previnilé“. Označujú ho ako spoluvinníka Hitlera, pôvodcu a vykonávateľa židovského holokaustu, pretože vraj mlčal, keď mal hovoriť, kričať, hroziť; ale rovnako sa o ňom hovorí, že sa osobne angažoval v sprisahaní proti Hitlerovi.⁹

Pius XII., mal sklony žiť v samote modlitby a intenzívnom štúdiu, „segregatus in Evangelium Dei“, takto na neho spomína zástupca štátneho sekretára kardinál Tardini. Len zriedkakedy vyšiel z Vatikánu.¹⁰ Neváhal však ani sekundu toho strašného 19. júla 1943, keď bol bombardovaný Rím. Pápež stál pri okne a videl, ako sa lietadlá rútia nad mesto. Bol veľmi bledý, keď zdvihol trasúcu sa ruku, aby mesto požehnal. Napriek tomu, že sa Pius XII. už istý čas zasadzoval o to, aby Rím bol vyhlásený za otvorené mesto a bol ušetrený akéhokoľvek násillia, v ten deň bola zasiahnutá štvrť San Lorenzo za hradbami a neskôr, 13. augusta, bola bombardovaná periférna štvrť San Giovanni. Pius XII. vzal všetky peniaze, ktoré našiel v pokladni, a za okamih bol pripravený k odchodu. Niesol útechu a posilňoval nádej; kľakol si k modlitbe pri dymiacej hromade ruín pred bazilikou. Ľud plakal a modlil sa s ním. Nato Pius XII. rozdal všetko, čo mal pri sebe. Už bol večer, keď sa vrátil do Vatikánu iným malým autom, pretože to jeho malo poruchu. Oblečenie mal zašpinené, zakrvavené, na napriek tomu bol spokojný, že mohol poskytnúť aspoň trochu útechy a pomoci svojim ťažko skúšaným deťom. Komusi, kto mu vyčítal, že sa vystavil takému nebezpečenstvu, bez váhania odpovedal. „Znovu by som to urobil, keby – nedaj Boh – mesto malo byť opäť bombardované.“ Tomuto pápežovi, zvanému *Defensor civitatis*, obyvateľstvo Ríma z príležitosti 24. výročia bombardovania, 19. júla 1967, z vďačnosti na pamiatku odhalilo pamätník na námestí Verano.¹¹

Treba pripomenúť, že v období od 8. septembra 1943 do 25. apríla 1945 severné Taliansko bolo obsadené nemeckou armádou a Rím zažíval prítomnosť smutne známych

- Všetky národy si želajú rešpektovanie troch veľkých slobôdkolektívneho života v náboženskom, občianskom a sociálnom poriadku. Porov. GLIGORA, Francesco – CATANZARO, Bigia. *Storia dei Papi. Da S. Pietro a Giovanni Paolo II., II.*, s. 1114 – 1117.

⁸ WOLPERT-FISCHER, Rudolf. *Lexikon der päpste*. Wiesbaden: Fourier Verlag, 2003, s. 138 – 139.

⁹ BEDOULLE, Guy. *História Cirkvi*, s. 161.

¹⁰ Počas celého svojho pontifikátusa zdržiaval len v Ríme alebo v letnom sídle Castel Gandolfo. Jeho najdlhšou cestou bola cesta do Santa Maria di Galeria, kde 27. októbra 1957 otvoril novú rozhlasovú stanicu Radio Vaticana (vyše 1000 KW) – 27 km od Ríma. Týmto moderným zariadením o sile 2500 kW sa rádio Vatikán zaradilo medzi najsilnejšie európske vysieláče. Všetky vlnové rozsahy boli riadené na diaľku. Porov. GLIGORA, Francesco – CATANZARO, Bigia. *Storia dei Papi. Da S. Pietro a Giovanni Paolo II., II.*, s. 1111.

¹¹ GLIGORA, Francesco – CATANZARO, Bigia. *Storia dei Papi. Da S. Pietro a Giovanni Paolo II., II.*, s. 1110 – 1111.

nacistických jednotiek SS; preto je evidentné, že až do 4. júna 1944, deň, keď anglo-americké vojská vstúpili do Ríma, mesto Vatikán nemalo hranicu s Talianskom, ale celé bolo obkolesené Hitlerovým Nemeckom.

V prázdne zanechanom rozpadom štátneho aparátu plnili významnú funkciu defenzívne a záchranné iniciatívy Pia XII. v období 1943 – 1944. Z tohto pohľadu nám pripadajú priliehavé slová historika Frederica Chaboda v súvislosti s E. Pacellim. „On sám, bez vojska, bez bojovníkov, iba svojím posolstvom predstavoval silu pápežstva v období barbarkých invázií a pádu rímskej ríše“. Nie je tajomstvom, že Nemci viackrát hrozili Piovi XII. deportáciou.¹²

Situácia sa ešte ďalej vyhrcovala. V Ríme, na Via Rasella, pred palácom Tittoni, popoludní 23. marca 1944 zápalná bomba, umiestnená na smetiarskom vozíku, zabila 32 mladých nemeckých vojakov z južného Tírolska a 2 civilistov, medzi nimi jedno dieťa. Výbuch pripravila skupina partizánov (G.A.P.). Keď správa dorazila do Hitlerovho generálneho štábu, vyvolala šokujúcu reakciu; Führer chcel, aby sa na odvetu okamžite vyhodila do vzduchu celá rímska štvrť, so všetkými obyvateľmi, bez akéhokoľvek úniku, a aby za každého zabitého Nemca bolo zastrelených sto obyvateľov. Rozkaz sa postupne zmenil. Desat' Talianov za každého Nemca. V Ardeatínskych jaskyniach bolo zabitých 335 nevinných osôb, ktoré zastupovali celý Rím. Intelektuáli, tovariši, mešťania, penzisti, úradníci, aristokrati, vojaci všetkých ozbrojených síl, remeselníci, obchodníci, mladí od 14 do 20 rokov, 75-ročný stavec, katolícky kňaz don Pietro Pappagallo z Terlizzi, obvinený a uväznený pre „komunistické aktivity“, 70 Židov, 5 nemeckých vojakov dezertérov. Celý areál Ardeatínskych jaskýň bol vyhodенý do vzduchu dynamitom. Takto sa zabránilo tomu, aby ostali stopy po hanebnom zločine.¹³

Rozruch okolo „mlčania“ Pia XII. v tejto záležitosti podnietili sformovanie prenáhlených súdov a rozporuplných názorov na osobnosť a dielo, ktoré tento pápež vykonal v búrlivých rokoch vojny. Z viacerých strán bol obvinený, že nikdy otvorene neodsúdil zločiny, ktoré sa počas vojny páchali hlavne v Európe. Spustil sa mechanizmus, ktorý vyvolal lacné a povrchné závery, raz osočujúce, inokedy ospravedlňujúce či zhovievavé. Jednako odhliadnuc od záplavy predpokladov takmer jednomyselne sa usudzuje, že keby Pius

¹² Giulio Andreotti vo svojej knihe *A ogni morte di Papa*, publikovanej v roku 1980, spomína. „Na audiencii 17. apríla 1944 mi Pius XII. povedal, že Nemci sa mu vyhrážali, že ho budú deportovať a druhí (nevie sa na koho naráža) ho nabádali, aby odišiel z Ríma; on však s rozhodnosťou tvrdil, že sa nebojí a že ostane na svojom mieste vo Vatikáne.“ Porov. GLIGORA, Francesco – CATANZARO, Bigia. *Storia dei Papi. Da S. Pietro a Giovanni Paolo II., II.*, s. 1104.

¹³ Až večer 26. marca zverejnili noviny oficiálny text správy vydanéj Nemcami, v ktorej sa hovorí, že „zločinné živly spáchali atentát... a že v dôsledku tohto útoku bolo zabitých tridsaťdva osôb nemeckej polície a mnohí boli ranení... Preto nemecké komando nariadilo, aby za každého zabitého Nemca bolo zastrelených desiat' *komunistov-badoglianov* (Badoglio, hlava vlády po štátnom prevrate 25. júla 1943), tento rozkaz bol vykonaný.“ V správe z 26. marca, dva dni po masakri, *Osservatore Romano* dôrazne píše. „Zoči-voči podobným skutočnostiam každý čestný človek prežíva hlbokú bolesť v mene ľudskosti a kresťanských citov. Tridsaťdva obetí na jednej strane, tristo dvadsať osôb obetovaných za vinníkov, ktorí ušli do cudziny, na druhej strane...“. Tridsaťdva bolo nemeckých policajtov roztrhaných na kusy, plus jeden ranený, ktorý zomrel o deň neskôr. Teda tridsaťtri. Tridsaťtri x desiat': tristo tridsať. Ale obetí v Ardeatínskych jaskyniach bolo tristo tridsaťpäť. Ten, kto rátal, sa zmýlil a tragicky navýštilarifutretej ríše. „Došlo k omylu – povedal krátko po masakri jeden zvykonávateľov popravy – ale keď už tam boli ...“. Nuž kým na jednej strane „odvážni pôvodcovia hrdinského činu“ sa skrývali a unikali zatknutiu a odвете Nemcov, na druhej strane z mnohých strán padali obvinenia na Pia XII., pretože „nechcel nič urobiť, aby odvrátil nacistickú odvetu.“ Porov. GLIGORA, Francesco – CATANZARO, Bigia. *Storia dei Papi. Da S. Pietro a Giovanni Paolo II., II.*, s. 1106.

XII. bol urobil všetko to, čo mu vyčítajú, že nekonal, situácia by sa bola len zhoršila; bol by vyprovokoval Hitlerovu nevypočítateľnú reakciu a tento by sa bol vyvršil na meste Rím.¹⁴

Zúrivosť, s akou nemecký diktátor nariaďoval masové popravky, nebola teda žiadnym tajomstvom a je všeobecne známe, že odvetou za atentát na Via Rasella malo byť zavraždenie sto civilistov za každého zabitého nemeckého vojaka a že viaceré rímske štvrte mali byť zničené dynamitom; rovnako jednoznačná bola odvaha pápeža, ktorý, keď mohol a musel hovoriť, vyjadroval sa s rozvahou, diktovanou múdrosťou a morálnym a náboženským vedomím.

Ak aj pripustíme, že Pius XII. uprednostňoval vyčkávanie pred priamym stretom s Hitlerom, že miloval nemecký národ, ale nie nacizmus, že vždy radšej pomáhal prenasledovaným ako dráždil prenasledovateľov, že prijímal aj ľudí, čo sa mu odplácali nevďačnosťou a očierňovaním, že protestoval a hlásal dobro a spásu.¹⁵

Existuje rozsiahla dokumentácia, väčšinou publikovaná, o osobných intervenciách Pia XII., ktorý nepochybne vložil všetok svoj um, srdce a lásku do služieb mieru a ľudstva, aby zažehnal tragédiu. Dnes je známe, že pápež Pius XII. podal asi 60 protestov proti zločinom diplomatickou cestou. Verejný protest – ako sa on sám vyjadril – by bol opatrenia proti Židom ešte viac zostril.¹⁶ Pius sa usiloval udržať Rím mimo bojov a chrániť ho pred náletmi. Poskytol azyl viac ako 5000 Židom. Asi 85 % z nich ukrývali katolícke inštitúcie.¹⁷

Pius XII. dal úpravu, aby uvoľnili aj kláštornú klauzúru a zachraňovali Židov. Napríklad, kapucín Bourgd' Iré v rokoch 1943 – 1946 z poverenia pápeža vynaložil asi 4 milióny dolárov na pomoc Židom. Informačná kancelária Vatikánu zriadila osobitné oddelenie pre otázky Židov. Počet hľadaných osôb prostredníctvom nej dosiahol v rokoch

¹⁴ Svedčí o tom aj skutočnosť v Holandsku, z roku 1942, keď Hitler osobne, aby sa pomstil holandským biskupom za protesty proti prenasledovaniu „čistokrvných“ Židov, nariadil vyvraždenie 40 tisíc „polovičných“ Židov. Porov. GLIGORA, Francesco – CATANZARO, Bigia. *Storia dei Papi. Da S. Pietro a Giovanni Paolo II., II.*, s. 1106.

¹⁵ Napr. Americký spisovateľ Robert Katz vydal v roku 1967 knihu *Smrť v Ríme*, s úmyslom „vrhnúť nové svetlo na kontroverzné otázky“, súvisiace s udalosťami, čo sa odohrali 23. a 24. marca 1944. Na základe tejto knihy sa nakrútil film *Odveta*. Špachtličná Elena Rossignani, neter pápeža Pacelliho, podala žalobu za ohováranie na spisovateľa Roberta Katza, režiséra Pana Cosmatosa a producenta Carla Pontího, pretože, tak film ako aj román sú len hrubým osočovaním osobnosti Pia XII. počas nacistickej okupácie Ríma. „Američan Robert Katz – poznamenáva Elena Rossignani – vo svojej knihe „Smrť v Ríme“ pošliapal pravdivosť faktov, hoci si bol vedomý, že nečerpá informácie z verejných a autentických zdrojov. Tragické udalosti z marca 1944 nehanebne prekrúca. Jeho cieľom je očierniť Pia XII., že odmietol vyhnúť sa krviprelievaniu v Ardeatínskych jaskyniach, hoci vedel o odvetnej operácii, riadenej nemeckými jednotkami SS. „Film s mimoriadnou zákernosťou uráža pápeža. Chce nahovoriť, že plukovník SS, Eugen Dollmann, sa rozhodol upovedomiť Pia XII. To nie je pravda, napokon nedávno to dementoval aj sám Dollmann“ – tvrdí E. Rossignani. V roku 1973 sa začal súdny proces, ktorý predstavuje jednu z najdramatickejších a najkontroverzenejších stránok nedávnej talianskej histórie. Súd v Ríme (27.11.1975), vyniesol rozsudok, ktorým odsúdil nactiútrhačov pamiatky Pia XII. R. Katze bol (2.7.1981) odsúdený k 13 mesiacom väzenia za ohováranie. Porov. GLIGORA, Francesco – CATANZARO, Bigia. *Storia dei Papi. Da S. Pietro a Giovanni Paolo II., II.*, s. 1107 – 1108.

Podobne aj predtým divadelná hra (1963) Rolfa Hochhuta *Námestník* vyvolala vášnivé kontroverzie o „pápežovom mlčaní“. Dielo využila proticirkevná propagácia vo východnom bloku aj v ČSSR. Porov. GELMI, Josef. *Pápežové. Od svätého Petra po Jána Pavla II.*, s. 274.

¹⁶ FRÖHLICH, Roland. *Grosse illustrierte Kirchengeschichte die erfahrung von 2000 jahren*. Freiburg – Basel – Wien: Herder, 1992, s. 236.

¹⁷ WOLPERT-FISCHER, Rudolf. *Lexikon der Päpste*, s. 139.

1941 – 1945 číslo 102 026. Pri vtedajších zložitých možnostiach kontaktu to bol takmer neuveriteľný výkon.

Myron Charles Taylor (†1959), nekatolík, ktorý až do roku 1952 pôsobil vo Vatikáne ako mimoriadny vyslanec Spojených štátov amerických, bol triezvy a dištancovaný pozorovateľ dobového diania. Svedčia o tom jeho „osobné a prísne dôverné“ správy pre prezidenta Franklina Roosevelta, ktoré boli objavené v roku 1990 spolupracovníkmi *Výskumného ústavu dejín* z Ingolstadtu vo Franklin D. Roosevelt Library v Hyde Park (štát New York). Výsledok ich vedeckého vyhodnotenia bol, že Pius XII. sa maximálnym spôsobom usiloval o zachovanie medzinárodného mieru a používal všetky dostupné prostriedky, aby prenasledované skupiny chránil pred okupantmi. Ako rodený a skúsený diplomat volil radšej tichú intervenciu, než verejné vystúpenia. Taylor dosvedčuje, že keď sa oficiálny politický postup u nemeckej ríšskej vlády skončil pre chránenca trestom smrti, volil pápež v konečnom dôsledku „cestu za kulisami“.

Jeho úsilie o záchranu Židov potvrdila aj štúdia francúzskeho historika jezuitu Pierra Bleta († 2009), ktorý patrí k spoluvydavateľom 11-zväzkového vatikánskeho dokumentačného diela o období druhej svetovej vojny.¹⁸

Hrôzy vojny sa pápež snažil zmierniť, nakoľko to bolo v jeho silách. Okamžite zriadil pátraciu a spravodajskú službu pre vojnových zajatcov a ranených, ktorá v priebehu rokov dokázala poskytnúť viac ako 11 miliónov odpovedí. Po vojne sa zamerali na posielanie darov z lásky, aby pomohli zmierniť ťažkosti bezprostredne po vojne.¹⁹

V protokole porady *Plenárnej konferencie biskupov diecéz Nemecka vo Fulde* (20. – 22. augusta 1940) sa spomína Spoločnosť sv. Rafaela a doslovne sa komentujú aktivity pápeža v prospech Židov. „Konferencia berie s uspokojením na vedomie neustále sa horlivé snaženia Spolku, aby umožnil vyst'ahovanie katolíckych neáričov v Nemecku. Ďakuje predovšetkým Svätému Otcovi za jeho úspešné osobné sprostredkovanie v otázke víz na pricestovanie do Brazílie.“ Žiaľ, kritici Katolíckej cirkvi túto poznámku *Komisie pre dobové dejiny* (ktorá je predložená viac ako 10 rokov), neuznajú tak, ako neuznajú ani okolnosť, že niektoré zahraničné vlády nepodporovali, alebo nedostatočne podporovali snahy Vatikánu o pricestovanie ohrozených osôb. Tak sa mohlo prideliť podľa zistenia historika Friedeberta Volka z 3000 prisľúbených cestovných víz následkom nerozhodného postoja brazílskych úradov asi len polovica. Zmierenie biedy sa neurčovalo rasou alebo konfesiou, ale aj jej nutnosťou a danými možnosťami. O tom svedčia pre Pia XII. aj jeho humanitné úsilia, predovšetkým spomínané Taylorové spisy. Píšu o otcovskej starostlivosti pápeža – Pacelliho o osud Poľska práve tak, ako veľmi vážne otázky týkajúce sa položenia Cirkvi v sovietskom Rusku. Tieto spisy súčasne dokumentujú aj opakované intervencie proti prečinom Haagskeho vojnového poriadku.

Veľmi vzácne je aj svedectvo svedka smutných udalostí druhej svetovej vojny, židovského teológa učenca Pinchasa Lapida (†1997), na otvorenú kritiku proti pápežovi Piovi XII., že „priamo pred jeho očami dovolil odvliect' židovské ženy a deti z Ríma do

¹⁸ JUDÁK, Viliam. *Kristova Cirkev na ceste. Ilustrované cirkevné dejiny*. Trnava: SSV, 1998, s. 253.

¹⁹ WOLPERT-FISCHER, Rudolf. *Lexikon der päpste*, s. 139.

Osvienčima“. Naopak, dokumentuje početné pomocné akcie Vatikánu v prospech ohrozených „neárijcov“. Podľa neho Vatikán zachránil život asi 850 000 ľudom.²⁰

Aj počas týchto nekonečných 18 mesiacov nemeckej okupácie Ríma dvere rímskych kostolov a kláštorov ostali otvorené vo dne v noci. Akoby zázrakom sa Rím premenil na obrovský „kláštor bratov v klauzúre“, kde spolunažívali ľudia všetkých vrstiev a všetkých ideológií, všetkých rás a rozličného pôvodu; Pius XII. nariadil, aby každý človek, ktorý hľadá pomoc a snaží sa uniknúť deportáciám a mučeniu, bol bratsky prijatý a chránený v budovách, ktoré užívali právo exteritoriality. Preto všetci biskupi a opáti nariadili, aby kláštory prichýlili každého, kto hľadá akúkoľvek pomoc, a takto sa všetky rehoľné domy „zrazu hemžili – ako hovorí don Virginio Rotondi – „odvážnymi antifašistami“. Predstavme si, že len v malom letnom sídle pápeža v Castel Gandolfe bolo ubytovaných vyše sedemdesiat tisíc utečencov. Keď potom Herbert Kappler, podplukovník SS a veliteľ Gestapa v Ríme, žiadal, aby mu Židia dodali do 36 hodín 50 kg zlata ako náhradu za to, že zabráni odsunu 200 Židov, Svätá Stolica bez meškania prejavila ochotu doplniť toto odporne nacistické výkupné.²¹

Počas celej svetovej vojny vyvíjalo činnosť *Pápežské dielo pomoci*, ktoré zaobstarávalo a rozdávalo lieky, odevy a potraviny. Len za pol roka 1944 vynaložila táto inštitúcia milión dolárov pre Židov. Mnohí Židia po celom svete si dobre uvedomovali ochotu a obetavosť Cirkvi v ich prospech.²²

Pápež Pius XII. aj po skončení druhej svetovej vojny často prejavoval starostlivosť a súcit s obetami vojny. Podporoval právo národov na sebaurčenie a odmietal však tézu o kolektívnej vine všetkých Nemcov, ktorá sa v tom čase na niektorých miestach presadzovala, a poukázal na zákony, ktoré by sa museli vzťahovať aj na porazených. Preto vymenoval aj apoštolského vizitátora pre Nemecko, amerického vojenského biskupa Aloisia Müncha ako gesto zmierenia voči Nemecku. Odmietal násilie, triedny boj a zdôrazňoval bratstvo národov.²³ Nemohol však mlčať ani smerom na krajiny, kde sa na veriacich konalo bezprávie ako v ZSSR, krajinách východnej Európy²⁴ i v Číne. Nemlčal, keď sa usilovali komunisti zmocniť vlády v Grécku, Francúzsku a Taliansku.²⁵

²⁰ JUDÁK, Viliam. *Kristova Cirkev na ceste. Ilustrované cirkevné dejiny*, s. 254.

²¹ GLIGORA, Francesco – CATANZARO, Bigia. *Storia dei Papi. Da S. Pietro a Giovanni Paolo II., II.*, s. 1104 – 11055.

²² Výraznou odpoveďou na svedectvo pápežovej šľachetnosti je konverzia hlavného rabína Ríma s manželkou Itallo Zolliho, ktorý pri svojom krste (13. 2. 1945) prijal z vďačnosti meno Eugenio. Porov. Cabaudová, Judith. *Rabín, ktorý sa vzdal Kristovi*, Trnava . SSV 2008. Autorka tiež konvertovala do Katolíckej cirkvi.

²³ WOLPERT-FISCHER, Rudolf. *Lexikon der Päpste*, s. 139.

²⁴ Ako nástroj na rozbitie jednoty medzi cirkevnou hierarchiou a duchovenstvom použila vtedajšia vláda ČSR tzv. *Katolícku akciu*, ktorá vznikla 10. júna 1949 za prítomnosti 67 kňazov a laikov v Prahe (autentická Katolícka akcia z nariadenia pápeža Pia XI., ktorej cieľom bola evanjelizácia v súčasnej dobe bola zrušená a jej predstavitelia súdne stíhaní). Onovú „Katolícku akciu“ nemali záujem ani Česi a ešte menej Svätej stolici tradične oddaní Slováci. Biskupi, ju okamžite zakázali. V pastierskom liste, ktorý sa mal čítať 19. a 26. júna vo všetkých kostoloch, odsúdili spolu so „schizmatickou Katolíckou akciou“ aj všetky nespravodlivé opatrenia štátu oproti Cirkvi, jej inštitúciám a jednotlivým veriacim. Svätá stolica dekrétom z 20. júna 1949 odsúdila novú organizáciu a jej prívržencov exkomunikovala, čo vyostriilo vzťah medzi Vatikánom a komunistickou ČSR. Pápež Pius XII. exkomunikoval r. 1949 tiež príslušníkov Komunistickej strany a ich spolupracovníkov.

²⁵ Pápež Pius XII. nielenže zriadil najvyššiu vatikánsku radu pre utečencov *Exsul familia*, ale upozornil na tento problém aj OSN. Už v roku 1952 sa zriadila slovenská misia vo Francúzsku (pod vedením kňaza Gašparika, neskôr F. Reves), v nemeckej hovoriacej oblasti (A. Záh, neskôr V. Bucko, K. Šumichrasta Strnisko), v Belgicku (Strečanský), v Argentíne (R. Dilong, V. Javorka a E. Šándor), v Austrálii (Š. Senčík, neskôr páter Strnisko). V Taliansku preberá misiu A. Botek.

V tomto muživom historickom obraze sa vyníma postava Pia XII., „pápeža vojny“ a „pápeža mieru,“ ako sa hovorilo, ktorý prechádza od takzvaného obviňujúceho „mlčania“, tam, kde to bolo potrebné, diktovaného nie strachom, ale obozretnosťou, k otvorenému boju, doslova ku križiackej výprave proti komunizmu, stelesňovanému štátom či politickou stranou. Komunizmus sa v Európe začal šíriť a najmä v niektorých východoeurópskych krajinách, satelitoch Sovietskeho zväzu, režim už prenasledoval aj najvyššie cirkevné authority. Zoči-voči marxistickému nebezpečenstvu, porušujúcemu základné princípy katolíckeho kresťanstva, Pius XII. stál na protikomunistických pozíciách a zaujal jasný a dôsledný postoj, keď išlo o obranu viery a ľudskej slobody. 1. júla 1949 Sväté Ofícium vydalo dekrét disciplinárneho charakteru. Nepovoľuje sa vstúpiť do komunistických strán ani podporovať ich; spolupracovať, podporovať a šíriť publikácie, ktoré obhajujú učenie a prax komunizmu; veriaci, ktorí sa dopustia podobných skutkov, nesmú pristúpiť k sviatostiam; tí, ktorí vyznávajú protikresťanské učenie komunizmu, podporujú a propagujú ho, uvažujú na seba, *ipso facto*, ako odpadlíci katolíckej viery, exkomunikáciu. Toto opatrenie svojou tvrdosťou okamžite vyvolalo ostré polemiky.²⁶

Povojnové roky boli teda rovnako búrlivé, ale aj plné nádeje a úsilia o upevnenie pokoja a morálnu ako aj materiálnu obnovu sveta. Vo februári 1945 na Jalte pri Čiernom mori sa konala historická konferencia, počas ktorej víťazné mocnosti USA, Sovietsky zväz, Veľká Británia a Francúzsko „si rozdelili svet“ podľa schémy, ktorá pretrvala dlhé roky. Prakticky svet sa rozdelil na dva nepriateľské bloky, samotná Európa na východné a západné zoskupenie. Neskôr, v júni 1945, sa vytvorila Organizácia spojených národov (OSN) so sídlom v New Yorku, s cieľom „zachrániť“ budúce generácie pred vojnovou pohromou“ a „využiť medzinárodné nástroje na podporu ekonomického a sociálneho pokroku všetkých národov“ vo vzájomnom porozumení. No napriek „zdravým“ morálnym princípom už v roku 1947 sa začala „studená vojna“, ktorá vyprovokovala a prízvukovala „rovnováhu teroru“.

Medzitým sa horlivo pripravoval Svätý rok 1950, „rok veľkého odpustenia a veľkého návratu do Otcovho domu“. Po hrôzach vojny tento okamih nádeje a obnovy očakávali všetci s mimoriadnym vzrušením. Pius XII. ho slávnostne vyhlásil 26. mája 1949, v deň Nanebovstúpenia, prečítaním buly *Iubileum Maximum* v štyroch patriarchálnych bazilikách Ríma. Do Ríma prišiel veľký počet pútnikov zo všetkých kútov sveta, v duchu obnovej solidarity, jednoty a mieru.

Vyvrcholením Svätého roka bolo vyhlásenie dogmy o Nanebovzatí Najsvätejšej Panny Márie. Bulou *Munificentissimus Deus* z 1. novembra 1950 Pius XII. definoval tento významný článok viery a ešte v ten istý deň v prítomnosti vyše milióna veriacich, 35 kardinálov a vyše 500 biskupov zo všetkých častí sveta, v závere nekonečnej procesie, predniesol vzletný príhovor o význame tohto vyhlásenia.²⁷ Pri tej istej príležitosti zasvätil Cirkev a svet Máriinmu Nepoškrvenému srdcu. Na vlne tejto mariánskej atmosféry Pius XII. podporil oslavy stého výročia lurdskeho zjavenia; a z príležitosti storočnice vyhlásenia dogmy o Nepoškrvenom počatí vyhlásil rok 1954 za „Mariánsky rok“, prvý v histórii. Počas mariánskeho roka pápež ustanovil sviatok Panny Márie Kráľovnej. Zaoberal sa aj

²⁶ GLIGORA, Francesco – CATANZARO, Bigia. *Storia dei Papi. Da S. Pietro a Giovanni Paolo II., II.*, s. 1110.

²⁷ ĎATELINKA, Anton. *Lex orandi, lex credendi. Liturgia – Locus Theologicus*. Nitra: Gorazd, n.f., 2019, s. 114 – 117.

myšlienkou zvolať všeobecný koncil. Za jeho pontifikátu sa pôsobenie Cirkvi chápalo oveľa univerzálnejšie ako predtým. V r. 1939 – 1958 bolo zriadených asi 350 diecéza niekoľko cirkevných provincií prevažne v misijných krajinách. V dvoch konzistóriách počas jeho pontifikátu vymenoval 57 kardinálov zväčša netalianskeho pôvodu.²⁸

Neexistovala takmer žiadna otázka dogmatického alebo etického charakteru, ku ktorej by sa pápež Pius XII. nevyjadril vo svojich početných príhovoroch alebo encyklikách. Je autorom aj viacerých encyklík, z ktorých si zaslúži pozornosť *Summi Pontificatus* (1939), *Mystici corporis Christi* (1943), kde objasnil charakter Cirkvi z hľadiska Kristovho mystického Tela a *Divino afflante Spiritu* (1943) adresovanú biblickým exegetom. V r. 1947 vydal encykliku *Mediator Dei*, ktorou sa obrátil na laikov v súvislosti s liturgickou službou. Úcte k Najsvätejšiemu Srdcu venoval aj encykliku *Haurietas aquas* (1956).²⁹

Pri archeologickom výskume pod Bazilikou sv. Petra, pod jeho záštitou, bol objavený hrob apoštola sv. Petra.³⁰

Pápež Pius XII. ako pápež-učenec rozvoj vedy a seriózneho bádania považoval za dôležitú úlohu svojho pontifikátu. Usiloval sa o permanentné vzdelávanie kléru. V roku 1936 zriadil pápežskú akadémiu vied, ktorá prijímala členov z rôznych krajín sveta. Rozšíril a zmodernizoval vatikánsku knižnicu. Vatikánske observatórium vybavené modernými prístrojmi premiestnil do letného sídla pápežov v Castel Gandolfo. Talianskym biskupom nariadil starosť o archívy.³¹

Bol činný do konca života. Zomrel 9. októbra 1958. Prezident USA Eisenhower komentoval jeho odchod slovami. „Smrťou Pia XII. sa svet stáva chudobnejším. Jeho ruka bola vždy pripravená pomôcť. Nebojácny, vždy bojoval za mier medzi národmi sveta“.

Pochovaný je v Bazilike sv. Petra. Pápež Pavol VI., jeho blízky spolupracovník začal proces blahorečenia pápeža Pia XII., spolu s procesom blahorečenia Jána XXIII.³²

Eduard Nécsey svoj život prežil, podobne ako Pius XII. vo veľmi dôležitom období, ktoré bolo poznačené dvoma svetovými vojnami a v tejto časti Európy aj obmedzovaním osobnej, teda aj náboženskej slobody. Často bolo potrebné rozhodovať okamžite, a to nielen podľa chladných zákonov logiky, ale i „logikou srdca“, čo arcibiskup E. Nécsey v duchu svojho hesla „In omnibus caritas“ (*Vo všetkom láska*) aj uskutočňoval.

Vo farskom kostole v Oslanoch nad krstiteľnicou sa nachádza pamätná tabuľa, ktorá hlása, že tu bol 10. februára 1892 pokrstený Eduard Nécsey, neskorší arcibiskup a administrátor nitrianskeho biskupstva. Bolo to deň po tom, čo uzrel svetlo sveta v roľníckej rodine.³³

²⁸ GLIGORA, Francesco – CATANZARO, Bigia. *Storia dei Papi. Da S. Pietro a Giovanni Paolo II., II.*, s. 1110.

²⁹ GELMI, Josef. *Pápežové. Od svätého Petra po Jána Pavla II.*, s. 279.

³⁰ Pius XII. na konci Svätého roka 1950 slávnostne vyhlásil svetu. „Hrob kniežat'a apoštolov sa našiel... Obrovská kupola sa dvíha presne nad hrobom prvého rímskeho biskupa“. Dôsledným a podrobným skúmaním, aj relikvií svätca, bola poverená profesorka Margherita Guarducci z rímskej univerzity; začal sa v roku 1952 a pokračoval aj po skončení tohto pontifikátu. Až 26. júna 1968 pápež Pavol VI. s úplnou istotou prehlásil platnosť dovtedajších výskumov a oficiálne uznal pravosť relikvií sv. Petra. Porov. GLIGORA, Francesco – CATANZARO, Bigia. *Storia dei Papi. Da S. Pietro a Giovanni Paolo II., II.*, s. 1111.

³¹ KELLY DAVISON NORMAN, John. *Pápeži dvoch tisícročí od sv. Petra po Jána Pavla II.* Bratislava: Roal, 1994, s. 258.

³² GLIGORA, Francesco – CATANZARO, Bigia. *Storia dei Papi. Da S. Pietro a Giovanni Paolo II., II.*, s. 1112.

³³ Krst E. Nécsey, ako aj deň narodenia sú zapísané v *Matrike pokrstených Rímskokatolíckeho farského úradu v Oslanoch* (ZCM – 1815) v I. zväzku, na s. 98, v r. 1892, pod č. 8.

Teologické štúdiá absolvoval na Cisársko-kráľovskej univerzite v Innsbrucku (1911 – 1915), a tu bol vysvätený za kňaza (30.6.1915). Po rigorózných skúškach získal akademický titul doktora teológie (1917). Dizertačná práca mala názov *Der hl. Apostel Paulus in Philippi*.

Po vysviacke nastúpil na prvé a jediné kaplánske miesto v Trenčianskej Teplej (1916 – 1921), kde sa veľmi výrazne prejavilo jeho sociálne cítenie, ktoré je typické pre jeho ďalšiu činnosť. Neskôr dostáva prívlastok „miláčik chudoby“, či „biskup robotníctva“.³⁴

Eduard Nécsey ako študent teológie

Eduard Nécsey prežil v Trenčianskej Teplej posledné roky prvej svetovej vojny, rozpad Rakúsko-uhorskej monarchie, ako aj vznik ČSR, teda prevratové búrlivé časy.³⁵

ThDr. E. Nécsey vynakladal veľké úsilie na zlepšenie postavenia robotníkov v miestnom cukrovare. Z roku 1943 máme až dve spomienky na účinkovanie E. Nécseya ako kaplána v Trenčianskej Teplej. V *Katolíckych novinách* v článku „Nový slovenský biskup Dr. Eduard Nécsey“ sa uvádza: „Prichádza prvá kaplánska (r. 1916) v Trenčianskej Teplej. Miláčikom nového kaplánska sa stáva miláčik Kristov – chudoba. Najradšej po vykonaní školských povinností ide medzi robotníkov, ktorí zápasia o väčšiu skyvu chleba pre seba a svoju rodinu v miestnom cukrovare. Ako dobrý priateľ bdie, aby v tomto zápase neutrpeli ich nesmrteľné duše. Svojou prímluvou pomáha, kde môže. Prichádzajú prvé skúšky, prvé prekážky, prvé nedorozumenia. Kto chce byť priateľom chudobných, musí byť na to pripravený. Sociálne hnutie nenachádza vtedy ešte medzi „pánmi“ ocenenie a oduševnenie.“³⁶

Regionálny časopis *Trenčan* v článku „Biskup robotníctva“ píše ešte obsirnejšie: „Takto by sme mohli nazvať a charakterizovať osobnosť Jeho Excelencie osvieteného

³⁴ Archív BÚ v Nitre. *Osobný archívny fond Eduard Nécsey*.

³⁵ MEDVECKÝ, Karol. A. *Slovenský prevrat*. III. zv. Bratislava 1930, s. 32.

³⁶ Nový slovenský biskup Dr. Eduard Nécsey. In *Katolícke noviny*, 58, 1943, č. 14, s. 1.

pána ThDr. Nécseyho, nového pomocného biskupa nitrianskej diecézy. Veď, ktorí sme z Trenčianskej Teplej, alebo okolia Trenčína, veľmi dobre poznáme tento sympatický zjav – vychudlého teplanského kaplána, ktorý pri svojej únavnej pastoračnej práci v rozvetvanej teplanskej farnosti odtrhol si pre svoje veľmi krehké telo nutný odpočinok a trávil svoj čas v začmudených miestnostiach medzi jeho prvou láskou, slovenskými robotníkmi. Tu prednášky, tu debaty, tu vyjednávania, na ktorých sa neraz na jeho kňazský šat z úst nepriateľov i špina nadávok valila. Ale darmo, idealizmus mladého kňaza a jeho láska víťazí nad týmto všetkým. Plameň lásky k robotníctvu, i k tomu, ktoré zavedené štváčmi stálo na druhých brehoch, ďalej žiari z jeho oka, v ktorom sa zrkadlí čistá kňazská duša, obraz to Krista, Syna Božieho-Robotníka, kým celá jeho asketická osobnosť je výkričníkom, a to nepopierateľným a neodškriepiteľným, za práva robotníka, z ktorých nedá ubrať a nedá urvať ani jotu, výkričníkom za sociálnu spravodlivosť a lásku... v duchu evanjelia a hlasu sv. Otcov Leva XIII. a Pia XI. V súhlase s týmito veľ duchmi kresťanského sveta zdôrazňoval mladý teplanský kaplán, za ktorým išlo továrenské naše robotníctvo, že láska, ktorá zbavuje robotníka spravodlivej pláce, nie je láskou, ale je bezcenným menom a prázdnu škruhinou lásky, že nie je uskutočnená sociálna spravodlivosť vtedy, keď robotník prijíma ako almužnu to, čo mu patrí podľa práva spravodlivosti, preto nikto sa nesmie snažiť uniknúť povinnostiam spravodlivosti... Žehnanie tvrdých upracovaných a mozolnatých rúk slovenských otcov sprevádzalo kroky mladého kňaza v teplanskej farnosti... Dobrorečenie slovenských matiek a žien lialo sa na meno mladého nezdravistého kňaza za to, že zachránil ich otcov a mužov Cirkvi tým, že jeho jemná a vzácnu diplomaciou obdarená osobnosť vedela vždy presadiť spravodlivé požiadavky robotníctva u ich zamestnávateľov...³⁷

E. Nécsey si jasne uvedomoval nesmierny význam dobrej tlače. Horlil za slovenskú kresťanskú, katolícku tlač, ktorú by mali pravidelne čítať v každej slovenskej rodine.³⁸

V tom istom čísle *Tatranského orla* uverejnil pod celým menom aj ďalšiu úvahu. „Časové otázky.“ Jednou z najpálčivejších otázok po skončení svetovej vojny sa stala sociálna otázka. Autor úvahy zdôrazňuje: „Sociálna otázka je nielen otázka hospodárskeho rázu, lež i svetového názoru.“ ThDr. E. Nécsey potom venuje pozornosť *Utópii* Tomáša Morusa a otázke socializmu. Ďalšou časovou otázkou po svetovej vojne bola otázka „rozluky Cirkvi a štátu.“ Autor úvahy konštatuje, že mravná sila Cirkvi sa osvedčila nielen v ťažkých časoch sťahovania národov, ale aj vo vrcholnom stredoveku. Moderný štát takisto potrebuje mravnú silu.³⁹

Vo vianočnom čísle *Tatranského orla* uverejnil ThDr. Eduard Nécsey obsiahlu úvahu. „Kristus a chudoba.“ Znova sa vrátil k pálčivej sociálnej otázke.⁴⁰

³⁷ G.G. Biskup robotníctva. In *Trenčan* XX, 1943, č. 20, s. 1.

³⁸ Na ulicu! In *Tatranský orol* 1, 1920, č. 1, s. 12.

³⁹ Na ulicu! In *Tatranský orol* 1, 1920, č. 1, s. 12.

⁴⁰ *Tatranský orol* 1, 1920, č. 8, s. 158 – 159. – V pozostalosti arcibiskupa ThDr. Eduarda Nécseya sa zachoval rukopis úvahy „Kristus a chudoba“.

Od roku 1921 pôsobil trvalo v Nitre. Najskôr ako špirituál v kňazskom seminári. Túto službu zastával v r. 1921 – 1925. V školskom roku 1921/1922 bolo v diecéznom kňazskom seminári v Nitre 19 nitrianskych a 16 trnavských bohoslovcov.⁴¹

Dr. Eduard Nécsey, ako špirituál kňazského seminára, nestrácal zo zreteľa ani vysvätených kňazov. Veľmi odporúčal spoločné rekolekcie kňazov a zo zachovaných rukopisov je zrejme, že častejšie prehovoril na kňazských rekolekciách. Zastával názor, že kňazi sa majú na rekolekcie spoločne schádzať, a to každý mesiac (odvolával sa na pravidlá *Unio Apostolica cleri* a na odporúčanie pápeža Pia X.), pričom sa nemajú zameriavať iba na chyby a poklesky, ale aj na radostné udalosti, na úspechy v pastorácii a pod. Kňaz predsa potrebuje povzbudenie a oduševnenie.⁴²

K tejto službe čoskoro pribudli ďalšie. V školskom roku 1921/1922 prednášal homiletiku a v nasledujúcich dvoch školských rokoch pedagogiku.⁴³

Horlivá a neúnavná práca dr. Eduarda Nécseya nezostala bez povšimnutia. Roku 1923 bol vymenovaný za biskupského tajomníka, za prosynodálneho notára a za pápežského komorníka. V tom istom roku sa stal profesorom dogmatiky na Vysokej bohosloveckej škole v Nitre. Okrem toho zastával úrad bibliotekára v Diecéznej knižnici (1922 – 1925).⁴⁴

Osobnosť ThDr. Eduarda Nécseya, jeho čistý kňazský obetavý život, hlboká fundovanosť v teológii – najmä v dogmatike, ktorú, vedel „obliecť“ do príjemného rúcha, neostala bez povšimnutia nielen u jeho spolupracovníkov, ale aj u diecéznych predstaviteľných, ba aj u hlavy Cirkvi pápeža Pia XII., ktorý ho dekrétom Posv. kongregácie konzistoriálnej menoval. „Die 12. Martii – Titulari episcopali Ecclesiae Veliciensis R. D. Eduardum Nécsey, Antistitem Urbanum, Vicarium generalem dioecesis Nitriensis, quam deputavit Auxiliarem Exc. P. Caroli Kmetko, Episcopi Nitriensis.“⁴⁵

Menovanie ThDr. Eduarda Nécseya – za titulárneho biskupa velicejského a pomocného biskupa nitrianskeho, našlo radostný ohlas u veriaceho ľudu na Slovensku. Svedčia o tom i nasledujúce riadky. „A dnes, keď Duch Svätý vyvolil si osobu tohto vzácného kňaza za veľpastiera, my, slovenskí robotníci, z hĺbky svojej duše žičíme Jeho Excelencii dr. E. Nécseymu hojnosť Božej milosti a spolu i zdravie k uskutočneniu vznešených ideálov kresťanskej spravodlivosti a lásky, za ktoré horí jeho duša v našej kresťanskej pospolitosti.“⁴⁶ Alebo – Vatikánska tlač a rádio uverejnili pre slovenských katolíkov radostnú správu, že Svätý Otec Pius XII. vymenoval msgr. dr. E. Nécseya, nitrianskeho generálneho vikára a kanonika za titulárneho biskupa Velície a auxiliárneho biskupa nitrianskeho... Správa o jeho menovaní naplňuje radosťou všetkých Slovákov – katolíkov,

⁴¹ *Tatranský orol* 1, 1920, č. 8, s. 62. – Medzi trnavskými bohoslovcami bol aj neskorší biskup ThDr. Ambróz Lazík. Trnavskí bohoslovci boli v Nitre iba jeden školský rok.

⁴² Z roku 1921 sa zachoval len jeden rukopis (3 strany rozjímania na kňazské rekolekcie, v ktorom dr. E. Nécsey zdôrazňuje potrebu mesačných spoločných rekolekcií. *Osobný archívny fond Eduard Nécsey*. Archív BÚ v Nitre.

⁴³ JANEĽA, Štefan. *Starostlivosť arcipastiera o kňazský dorast*, s. 67. V roku 1923 uverejnil v *Duchovnom Pastierovi* (roč. 6, č. 17 – 18) článok s názvom: *Vlastnosti kňaza – kazateľa*. Porov. ŠURÁB, Marian. Prínos Duchovného pastiera pre kazateľskú službu (analýza rokov 1917 – 1927). In *Duchovný pastier*. - roč. 87, č. 4 (2007), s. 273 – 280.

⁴⁴ *Schematismus cleri Dioecesis Nitriensis*. Nitra 1947, s. 163.

⁴⁵ *Acta Apostolicae Sedis XXV*, 1943, č. 2, s. 81.

⁴⁶ G.G. Biskup robotníctva. In *Trenčan XX*, 1943, č. 20, s. 1.

lebo v ňom prichádza na čelné miesto Slovenského katolicizmu kňaz nevšedných darov ducha a srdca. Spolu s nimi skladáme mu preto i my svoj úprimný synovský hold.⁴⁷

Biskupská vysviacka sa konala v Katedrálnom chráme sv. Emeráma v Nitre dňa 16. mája 1943. Konsekrátorom bol J. E. dr. Karol Kmet'ko, nitriansky biskup, spolukonsekrátormi J. E. dr. Andrej Škrábik, biskup koadjutor banskobystričský a J. E. dr. Michal Buzalka, svätiači biskup trnavský a vojenský vikár. Na slávnosti sa zúčastnil zástupca Svätej Stolice nuncius mons. J. Burzio. Účasť na konsekračnej slávnosti prisľúbil aj vyslanec pri Svätej stolici Karol Sidor.⁴⁸

Prvýkrát po biskupskej vysviacke verejne vystúpil Mons. E. Nécsey, keď viedol procesiu za svetový pokoj ulicami Nitre.⁴⁹ Tiež v prvom roku svojho episkopátu konsekroval nový kostol sv. Jána Nepomuckého v Hornom Srní dňa 5. 9. 1943.⁵⁰ Nemenej veľkolepou slávnosťou bola v Nitre i posviacka sochy veľkého učiteľa mládeže sv. Don Bosca, ktorú vyhotovil mladý umelec Tibor Bártfay a požehnal ju biskup Eduard Nécsey.⁵¹

Veľmi významnou udalosťou pre diecézu i celé Slovensko tohto obdobia bolo vymenovanie ThDr. Karola Kmet'ka 20. mája 1944 pápežom Piom XII. za arcibiskupa „ad personam“. Generálny vikár dr. E. Nécsey sa pri tejto príležitosti prihovril duchovenstvu a veriacemu ľudu Nitrianskeho biskupstva. Poukazuje na otcovskú starostlivosť a lásku nového arcibiskupa voči všetkým bez rozdielu. Právom nazýva menovanie „veľkou historickou udalosťou“ pre náš národ a diecézu. Záverom vyzýva k modlitbe za otca arcibiskupa.⁵²

*Erb biskupa Eduarda
Nécseya*

Vymenovanie sa stalo 11. mája 1944 a úradne bolo oznámené 18. mája. Menovanie vyvolalo na Slovensku veľmi priaznivý ohlas. Noviny a časopisy písali o tomto úspechu slovenskej diplomacie – ktorý nazval Karol Sidor „najväčším diplomatickým úspechom“ – veľmi priaznivo.⁵³

Bolestnou záležitosťou vojnového obdobia bola *Židovská otázka*. Keď vyšiel tzv. Židovský kódex č. 198 zo dňa 8. septembra 1941, Karol Kmet'ko zvolal slovenských biskupov na poradu do Bratislavy, kde rokovali dňa 7. októbra o dôsledkoch tohto kódexu.⁵⁴ Vypracovali Memorandum slovenských biskupov, zaslané prezidentovi štátu, predsedovi

⁴⁷ Nový slovenský biskup. In *Náš priateľ* XVI., 1943, č. 20, s. 1.

⁴⁸ Nový slovenský biskup. In *Náš priateľ* XVI., 1943, č. 20, s. 1. Listy sú datované z 30. marca z Rímaa 11. mája 1943 z Bratislavy.

⁴⁹ Veľká saleziánska manifestácia za svetový pokoj. *Nitra uctila Pannu Máriu Pomocnicu kresťanov*. In *Saleziánska Nitra* I., 1943, č. 1 – 2 – 3, s. 1 – 3.

⁵⁰ *Historia domus famnosti Horné Srnie*, rkp. s. 22 – 24. Uložená je na Farskom úrade v Hornom Srní.

⁵¹ Veľkolepá saleziánska manifestácia a posviacka sochy sv. Don Bosca. In *Saleziánska Nitra* II., 1944, č. 1 – 2, s. 11.

⁵² Charissimi in Christo fratres! In *Acta Curiae Episcopalis Nitriensis*, Nitriae die 22. maii 1941, 2 s. (Oznam o povýšení biskupa dr. K. Kmet'ka za arcibiskupa). Porov. Zo života a práce nového arcipastiera. In *Duchovný Pastier* XXV., 1944, č. 6, s. 483 – 487.

⁵³ SIDOR, Karol. *Šesť rokov pri Vatikáne*. Scarton, Pa. 1947, s. 205.

⁵⁴ BRANDMÜLLER, Walter. *L'olocausto nella Slovacchia e La Chiesa Cattolica*, Libreria Editrice Vaticana 2004, s. 31.

vlády a snemu Slovenskej republiky. Vyčítali kódexu, že je postavený na ideológii rasizmu, ktorý biskupi odmietajú.⁵⁵

Slovenský snem na základe Memoranda neschválil znenie kódexu do troch mesiacov. Nahradil ho potom po začatí vysídľovania židovského obyvateľstva na bývalé poľské územie od marca 1942 osobitným zákonom, ktorý umožňoval udeľovať Židom výnimky z dôvodov hospodárskej a odbornej nenahraditeľnosti, z dôvodov krstu i osobitných zásluh. Potom sa každý svojimi možnosťami usiloval na svojom mieste a pri svojom postavení pomáhať Židom.⁵⁶

Katolícka cirkev na Slovensku, podobne aj evanjelici, sa nečinne nepozerala na nespravodlivosti, ktoré sa konali pred jej očami aj v tomto smere. Keď v marci a apríli r. 1942 začali odchádzať prvé transporty so židovskými občanmi do Poľska, katolícki biskupi na Slovensku na svojej porade v Nitre 12. marca 1942 žiadali vládu, aby odstúpila od svojho zámeru vyst'ahovania Židov. (Výzvu podpísali všetci katolícki biskupi).⁵⁷ Z toho podnetu *Katolícke noviny* uverejnili z poverenia biskupov 26. apríla 1942 článok na obranu Židov. Vyst'ahovanie označovali „za protiústavný a nemravný čin kolektívneho trestu bez súdneho výroku o vine či nevine.“ Vtedy ešte nik nevedel, že odsunutí židovskí občania neodchádzajú na práce, ale že sa stanú obeťou diabolského likvidovania v hitlerových táboroch smrti.⁵⁸

8. marca 1943 uverejnili biskupi na Slovensku pastiersky list k židovskej otázke. Podľa neho nikoho nemožno trestať bez zistenia viny. Vinu treba v každom jednotlivom prípade najprv dokázať podľa platných zákonných noriem. Tento list čítali pri bohoslužbách všetci katolícki kňazi.

V podobnom duchu písal nitriansky biskup K. Kmeťko prezidentovi J. Tisovi, 15. novembra 1943, kde uvádza, že „k vydaniu spoločného listu v otázke židovskej nevedlo nás nič iné, ako brániť prirodzené právo... Zmužilé katolícke stanovisko neškodí národu pred dejinami, ale skôr osoží a je tiež dokumentom pred svetovými dejinami a celým kresťanstvom, že cirkev bez rozdielu na dobu a jej svetový názor v určitých kruhoch vždy zastáva božie a prirodzené právo.“⁵⁹

Cirkev sa v otázke židovských občanov neuspokojila len s memorandami a protestnými prípismi. Pred Národným súdom dostal 6. januára 1947 arcibiskup dr. Kmeťko otázku: „Máte vedomosť o tom, že prostredníctvom úradu vašej diecézy bolo vybavených viac výnimiek Židom?“ Dr. Kmeťko: „Áno, vždy sme to robili prostredníctvom istého profesora teológie.“ Dr. Žabkay: „Ktorý to bol?“ Odpoveď: „Dr. Ivan Murín.“ Podobné žiadosti o výnimky dosvedčil pred súdom biskup M. Buzalka. Okrem toho, arcibiskup Kmeťko vo svedeckej výpovedi pred Národným súdom 6. januára 1947 o dr. Tisovi povedal: „Je zistené, že vydanie Židovského kódexu on ako prezident nepodpísal... Viem, že

⁵⁵ KAMENEC, Ivan – PREČAN, Viliam – ŠKORVÁNEK, Stanislav. *Vatikán a Slovenská republika*. Bratislava: Press 1992, s. 63 – 66.

⁵⁶ ČARNOGURSKÝ, Pavol. Vedúce postavenie dr. Karola Kmeťka v kritických zložitostiach slovenskej politiky. In KONA MISTINA, Marta – KONA, Viliam. *Arcibiskup Dr. Karol Kmeťko*. IL-Cambridge, ON: Dobrá kniha, 1989, s. 300 – 301.

⁵⁷ Kol. autorov. *Zamlkaná pravda o Slovensku*. Partizánske. Garmond 1996, s. 596 – 597.

⁵⁸ KOREC, Chryzostom Ján. *Križ vo svetle pravdy. Z korešpondencie biskupa J. Ch. Korca*. Bratislava: LÚČ 1991, s. 122 – 123.

⁵⁹ KAMENEC, Ivan – PREČAN Viliam – ŠKORVÁNEK, Stanislav. *Vatikán a Slovenská republika*, s. 163 – 165.

Židia aj mne povedali, že je potrebné, aby Tiso zostal naďalej prezidentom, lebo ak on tam nebude, všetci Židia do posledného zahynú...“⁶⁰

Výpovedným svedectvom je aj postoj k tejto záležitosti viacerých kňazov a rehoľných sestier, ktoré zachraňovali prenasledovaných židov.⁶¹ Za všetkých uvádzam svedectvo farára v Jarku ThDr. Štefana Galla, ktorý za svoje konanie 2. 9. 2003 dostal „In memoriam“ významné ocenenie „Spravodlivý medzi národmi.“⁶² Zachovaný list aspoň čiastočne uvádza jeho zásluhy v tomto smere, keď berieme do úvahy, že viacerých ubytoval na svojej fare v Jarku, a tým zachránil 35 Židov.⁶³

Významný historik W. Brandmüller potvrdzuje tento fakt slovami: „Dr. Gallo, farár v Jarku neďaleko Nitry, ukryl a zachránil v rokoch 1942 – 1945 asi 35 židov, ktorému pomocou prispel tiež pápežský poverenec pre ekonomické záležitosti Mons. G. Burzio zo svojho zvláštneho rozpočtu niekoľkými tisíckami korún mesačne – sumu, ktorú odovzdával zakaždým Dr. Eduardovi Nécseyovi z Nitry (budúcemu biskupovi).“⁶⁴

Ojedinelou zvláštnosťou Slovenska bol aj Rabínsky inštitút so záhradou a dvorom v Nitre, kde s vedomím úradov a za podpory biskupského úradu študovali teológiu židovskí adepti počas celého trvania Slovenského štátu až do vypuknutia povstania. Tam sa stretávali známi a rodinní príslušníci i židovskí utečenci.⁶⁵

Na frontoch hynuli tisícky, ba milióny ľudských životov. Rodiny strácali svojich žiteľov, otcov a synov. Trpelo i civilné obyvateľstvo. Atmosféru vojnových rokov bolo cítiť na každom kroku. Medzi ľuďmi s blížiacim sa frontom bolo vidieť odcudzenie, neistotu a nedostatok základných potravín. V jednotlivých častiach diecézy boli vyvolané nepokoje. Tieto bolestné skutočnosti neobišli ani starostlivé otcovské srdce biskupov K. Kmeťka a E. Nécseya. Vidieť to aj vo Veľkonočnom úvodníku, kde E. Nécsey povzbudivými slovami sa obracia na širokú verejnosť: „Vieme, že keby náš život bol aj ustavičným Veľkým piatkom, plným bolesti a nešťastia, príde po ňom radosť a šťastie večnej Veľkej noci. Kristus premohol smrť, a keď ako víťaz zjavil sa svojim apoštolom, pozdravil ich – Pokoj vám – vtedy tento pozdrav priniesol sladký pokoj duší znepokojených, pochybujúcich učeníkov. Tento veľkonočný pozdrav je i teraz aktuálny. Svetom vládne smrť. Teraz má veľkú a bohatú žatvu... Celý svet je zahalený do veľkej tmy neistoty a túži po pokoji ako ešte nikdy. Kiežby spoznal, že pravý pokoj môže mu dať len Kristus, Knieža pokoja!“⁶⁶

V *Denníku biskupa E. Nécseya* a z vojnových rokov často cítiť bolesť, s ktorou sledoval život okolo seba.

2. januára 1945: „Nový rok sme započali v neistote, a duševnej tiesni, čo — a — ako bude...?“

⁶⁰ ĎURICA, Milan. Svedectvo arcibiskupa dr. Karola Kmeťka o prezidentovi dr. Jozefovi Tisovi. In KONA MISTINA, Marta. – KONA, Viliam. *Arcibiskup Dr. Karol Kmeťko*, s. 471 – 472. Porov. *Svedectvo* mons. A. Patku, apoštolského protonotára, riaditeľa BÚ v Nitre, 11. marca 1992, ktoré prisahne podal pred dvoma svedkami o návšteve dvoch židovských rabínov u arcibiskupa K. Kmeťka v záležitosti J. Tisu, aby sa nevzdával funkcie prezidenta (Súkromný archív autora).

⁶¹ V archíve BÚ v Nitre je viacero listov, ktoré sa zaoberajú touto záležitosťou. Archív BÚ v Nitre, Krab. *Judaica* 1944.

⁶² ARGALÁŠ, Dušan. Spravodlivý medzi národmi. In *Katolícke noviny* roč. 120, č. 6, 2005, s. 14 – 15.

⁶³ List je datovaný 14. 9. 1944 a je podpísaný vlastnoručne dr. Štefanom Gallom, farárom vo vtedajšom Iregu (Jarku). Porov. Archív BÚ v Nitre, Krab. *Judaica*.

⁶⁴ BRANDMÜLLER, Walter. *L'olocausto nella Slovacchia e la Chiesa Cattolica*, s. 47.

⁶⁵ *Vestník židov. nábož. obcí v ČSSR*, roč. XXXI, marec 1977, s. 6.

⁶⁶ Vstal z mŕtvych! In *Katolícke noviny* 59, 1944, č. 13, s. 1 – Úvodník.

9. januára: „Boli na biskupskom úrade gestapáci (veliteľ a jeho zástupca), prejavili svoju nespokojnosť s pastierskym listom biskupov, že vraj tu Cirkev nepomáha im v boji proti bolševikom. Bolo im vysvetlené stanovisko Cirkvi.“⁶⁷ Dr. Kmeťko im vysvetlil, a pri inej príležitosti generálovi Höfflemu, že i na druhej strane frontu sú kresťania.⁶⁸

Týždenník Nitriansky hlas po nitrianskej púti v roku 1988 tendenčne napadol vtedajšieho arcibiskupa K. Kmeťka, že „za asistencie svojho svätiaceho biskupa E. Nécseya demonštratívne prijal veliteľa nacistických divízií generála zbraní SS Höffleho, ktorého J. Tiso pozval potlačiť SNP.“⁶⁹ Generál Höffle vraj hral pri bohoslužbách v katedrále. Skutočnosť je však iná, ako to potvrdil očitý svedok, mons. A. Patka: „Generál Höffle si síce pozrel organ i prehrál na ňom pár taktov, ale katedrála bola prázdna a išlo o niekoľkokomínútovú záležitosť.“⁷⁰

26. marec 1945 opisuje biskup E. Nécsey: „*Dies irae pre Nitru. Presne o štvrt' na deväť ozvali sa sirény a o niekoľko minút sypali sa bomby na mesto. Strašné výbuchy, rinčanie rozbitých okien, dojem hrôzyplný. Trvalo to asi 8 – 10 minút. V meste vidieť viaceré požiare, vybehneme na dvor. Prepozitúra rozbitá. Ponáhlam sa domov, – smutný obraz; dom zasiahnutý...*“⁷¹

30. marec: *Kritický deň. Hrad bol celý deň obstreľovaný a dostal mnoho zásahov. Jeden granát prekvapil nás pri úkryte okolo piatej hodiny odpolednia. Chytila sa veža. Strašný pohľad. Požiar sa rozšíril na dolný kostol a Pribinov kostol. Katedrála bola veľmi poškodená. Okolo šiestej hodiny večer vnikli Rusi do mesta.*⁷²

Pri vojnových udalostiach bola zničená veža i katedrálne zvony. 30. mája 1950 už ako apoštolský administrátor E. Nécsey posvätil zvony uliate pre katedrálu. Nové zvony nesú mená: Panna Mária, Sv. Cyril a Metod, sv. Svorad a Beňadik.⁷³

Vojnové udalosti zanechali stopy i na chatrnom zdraví biskupa E. Nécseya. Sám spomína viackrát v denníku zdravotné problémy. 15. augusta 1945 ochorel na tzv. ukrajinskú nemoc a má okolo 40°C horúčky.⁷⁴

Česko-Slovensko bola po skončení druhej svetovej vojny súčasťou tzv. východného bloku a jeho vojenských a hospodárskych štruktúr. Slovensko zasiahol komunistický program kolektivizácie a industrializácie. Obidva procesy prebiehali bez ohľadu na skutočné potreby Slovenska. Nemohlo sa vyvíjať v súlade so svojimi kultúrnymi a duchovnými tradíciami a hospodárskymi možnosťami.

Komunistický režim mal dve tváre. Pred svetom ukazoval svoju vyspelosť a prednosť, vo vnútri bol založený na bezpráví a porušovaní základných ľudských a národných práv a slobôd. Prenasledoval každý opozičný prejav.

⁶⁷ Denník dr. E. Nécseya. Archív BÚ v Nitre.

⁶⁸ Z rozprávania Mons. A. Patku, Žabokreky, júl 1988.

⁶⁹ VALACH, L. Nedali sa zneužiť. In *Nitriansky hlas* XIX., 1988, č. 35, s. 2.

⁷⁰ Z rozprávania Mons. A. Patku, Žabokreky, júl 1988.

⁷¹ Nitra bola bombardovaná Červenou armádou spolu päťkrát (december 1944 – marec 1945). Najtragickejšie bolo bombardovanie vo Veľkom týždni 26. marca 1945, keď zahynulo 341 civilných obyvateľov Nitry a blízkeho okolia, hoci v tom čase v meste nebolo vtedy už ani jedného nemeckého vojaka. Porov. KOŠOVAN, Štefan. *Nitra, slovenské Coventry?* Nitra, 2005, s. 48.

⁷² Archív BÚ v Nitre. *Denník dr. E. Nécseya*. V pozostalosti dr. E. Nécseya sa zachoval list od jeho spolužiaka Štefana Leitmana, farára v Drietome, zo dňa 3. januára 1945, v ktorom mu ponúka pobyt na fare, ak by musel evakuovať v dôsledku vojnových udalostí.

⁷³ HOLKA, Jozef. *Matka diecéznych chrámov*. Nitra. Kňazský seminár sv. Gorazda, 1994, s. 38.

⁷⁴ Archív BÚ v Nitre. *Denník dr. E. Nécseya*.

Nová situácia po skončení druhej svetovej vojny priniesla aj nový, žiaľ, nepriaznivý vzťah ku Katolíckej cirkvi. Viacero vedúcich katolíckych osobností na kratší, alebo dlhší čas, zaistili. Medzi nimi bol aj spišský biskup Ján Vojtaššák a trnavský svätiači biskup Michal Buzalka. Vláda žiadala odstrániť z biskupských úradov aj biskupa A. Škrábika a E. Nécseya. Jediným dôvodom mala byť ich politická činnosť počas prvej Slovenskej republiky. Pretože neexistovali vážne dôvody, Vatikán požiadavky na odvolanie slovenských biskupov zamietol ako bezpredmetné.⁷⁵

Po prevrate vo februári 1948 už nič nebránilo, aby sa prejavila zúrivosť komunistických ideológov, v plnej miere, proti „triednemu nepriateľovi“, medzi ktorých bola na prvom mieste Cirkev. Na Slovensku sa tieto opatrenia realizovali oveľa tvrdšie ako v Česku. Jedným z dôvodov bola aj vyfabrikovaná kolektívna vina Slovákov, aj za to, že mali štát, počas vojenského obdobia. V stratégii komunistických ideológov bolo v prvom rade obmedziť činnosť a vplyv biskupov na verejnosť, izolovať i chod Vatikánu a nižšieho kléru, podporovať režimu oddaných duchovných, vytvoriť medzi veriacimi oporné hnutia strany, dostať prostredníctvom úradu pre cirkevné záležitosti pod kontrolu organizáciu Cirkvi, likvidovať všetky spolky a tlač a vytvoriť z nej „cirkev národnú“, nezávislú od Vatikánu. Neskôršie, aj v osemdesiatych rokoch 20. storočia, sa možno stretnúť s úsilím nasmerovať ju na Moskvu (!).

Definitívny odchod vatikánskych diplomatov, likvidácia biskupského zboru, zákaz činnosti Gréckokatolíckej cirkvi, zákaz pôsobenia reholí, uväznenie veľkej časti kňazov, dosadenie ordinárov podľa kritéria štátu, hromadné zatýkanie angažovaných katolíckych osobností každého veku a spoločenského postavenia, ich dlhoročný pobyt vo väzniciach a pracovných táboroch, zničenie cirkevných organizácií a spolkov, zastavenie novín a časopisov, dokonca i farských listov, a hlboko siahajúce zastrašovanie vytvorilo pre Cirkev neznesiteľnú situáciu.

V tomto neľahkom období prebral vedenie Nitrianskej diecézy, ThDr. Eduard Nécsey. Stalo sa tak po smrti arcibiskupa „Ad personam“ ThDr. Karola Kmet'ku, nitrianskeho biskupa, ktorý zomrel 22. decembra o 16.00 hod. popoludní. Na čele diecézy stál takmer 28 rokov.⁷⁶

Osirelej diecézy sa po zvolení sídelnou nitrianskou kapitulou 23. decembra ujal svätiači biskup Eduard Nécsey, titulárny biskup velicejský.⁷⁷ R. 1949 bol menovaný pápežom Piom XII. za apoštolského administrátora nitrianskeho.⁷⁸

Dr. Eduard Nécsey začal r. 1948 úvodníkom v *Katolíckych novinách*, okrem iného, slovami: „Šťastlivý nový rok. Budúcnosť je zahalená v tme, ale minulosť je známa. Máme za sebou rok 1947. Rok plný navštívení a ťažkostí... Hoci od skončenia vojny nás delia temer tri roky, svet ako rozvlnené more po veľmi ťažkej búrke, len ťažko nachádza uspokojenie... Stojíme na prahu nového roku. Vstupujeme do neho s dôverou, hoci je zahalený

⁷⁵ LETZ, Róbert. Chcel som byť na pomoci Cirkvi svojej a národu svojmu. In *Boli soľou i svetlom*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha 2001, s. 35 – 36.

⁷⁶ *Smútočný list o oznámení úmrtia J. Exceleencie dr. Karola Kmet'ku Nitrianskej sídelnej kapituly v Nitre*, dňa 22. 12. 1948.

⁷⁷ *Acta Curiae Episcopalis Nitriensis*. Obežník č. 100/1949, s. 1.

⁷⁸ Jeho menovanie sa však v diecéznych obežníkoch nenachádza.

do tmy neistoty, ale naša cesta nie je neistá, lebo sa máme o koho oprieť... Slovenskí katolíci doteraz prejavili veľké porozumenie na prehĺbenie náboženského života. Treba v tom pokračovať.⁷⁹

Vtedy ešte netušil, aká krížová cesta tohto nového apoštolského administrátora, neskoršieho titulárneho arcibiskupa, čaká.

O pomocnom biskupovi E. Nécseyovi – novom ordinárovi v Nitre, bolo známe, že sa v politických záležitostiach neangažoval. Usiloval sa každému vyhovieť. Vznikol z toho dojem, aj zo strany štátnej správy, že to bude biskup, s ktorým nebudú ťažkosti pri bezprávných postupoch proti náboženskej slobode. Ideológovia na ÚAV SNF sa vyjadrujú o ňom (22.1.1949): „Biskup Nécsey je najochotnejší ku kompromisom. Povahovo umiernený a trpezlivý. V doterajších opatreniach vlády nevidí nič zlého.“⁸⁰

Dr. E. Nécsey však bol zrelý, vzdelaný a rozhladený muž, so silným kňazským charakterom, s hlbokým sociálnym cítením, avšak nekompromisný, ak išlo o nespravodlivosť, či zlo v akejkoľvek podobe. „Mocní tohto sveta“ to čoskoro pochopili. Doc. ThDr. Jozef Minarovič, ktorý poznal veľmi dobre silu charakteru tohto veľkňaza, v tomto zmysle hovorí: „Nemal inú pravdu pred kňazmi a inú pred štátnou správou. Jemu bolo biele vždy bielym a čierne vždy čiernym. Preto bolo komukoľvek problematické ísť k nemu s požiadavkou kompromisu. V tomto mali ťažkosti aj predstavitelia bývalého Mierového hnutia. Preto sa k nemu chodievalo spravidla naposledy, a to s poznámkou: „U biskupa Nécseya to bude ťažké, tam neprejdeme.“⁸¹

Jednou z ciest, ako zdiskreditovať v očiach veriacich najvyšších pastierov, bolo rozbitie biskupského kolégia a vytvorenie vzájomnej nedôvery. Taktika bola viac ako diabolská, keď postupovali proti biskupom rozličným spôsobom, aby v očiach veriacich vyvolali dojem, že sú medzi sebou rozdelení. Biskupi, pokiaľ to bolo možné, vedomí si svojej zodpovednosti pred Bohom a Cirkvou zaujali jednotné stanovisko ku všetkým bezprávnym zásahom štátu proti Cirkvi, kňazom aj veriacim laikom. Svedčí o tom aj list Vláde ČSR zo dňa 21. 10. 1949, kde žiadali revíziu nových zákonov vo vzťahu k Cirkvi. Na petíciu odpovedal predseda vlády jednotlivým ordinárom. V liste E. Nécseyovi môžeme čítať: „Obsahu tohto listu nelze rozumět jinak, než že ste se rozhodli popírat zákonitost, právní účinnost a záveznost těchto zákonu. To také znamená, že odpírate občanskou poslušnost, přesto že zákony byly řádně projednаны zákonodárným sborem přísně ústavním způsobem a dnem vyhlášení se staly závaznými pro všechny občany republiky Československé. Je třeba durazne odmítnout všechny nehorázne pomluvy a výmysly o ohrožování náboženské svobody a o okleštění práv cirkve, které rozšiřujete tak houževnatě bez ohledu na platné právní předpisy at' již pastýřskými listy, nebo ilegálními tiskovinami a rozkazy, nedbajíce toho, že tým vystavujete kněze i věřící, kteří by se ztotožňovali Vaším stanoviskem, následkum za takové protizákonné jednání.“⁸²

⁷⁹ Šťastlivý nový rok! In *Katolícke noviny*, roč. 63, 1948, č. 1, s. 1 – 2.

⁸⁰ VNUK, František. *Vládni zmocnení na biskupských úradoch v rokoch 1949 – 1951*. Martin. Matica Slovenská 1999, s. 129 – 130.

⁸¹ MINAROVIC, Jozef. Chváľme slávnych mužov... In JUDÁK, Viliam. *Arcibiskup svätého života*. Bratislava: LÚČ, 1992, s. 144.

⁸² Archív BÚ v Nitre. List je podpísaný prezidentom ČSR A. Zápotockým, zo dňa 14.11.1949.

Na túto nepriaznivú situáciu zo strany vlády reagovali ordinári katolíckych diecéz listom 17. 11. 1949. Podpísaný bol 14 biskupmi a apoštolským admin. českotešínskym.⁸³ V ďalších listoch z 22. 1. a 17. 2. 1950 sa obrátili na úrady s výčitkou, že neprejde jediný deň, aby niekde neintervenovali, nezatkli alebo neodsúdili kňaza alebo katolíckeho laika.⁸⁴

Všeobecná Cirkev v tomto období mala zrak upretý na Rím. 2. marca 1949 bolo desať rokov od zvolenia pápeža Pia XII. a päťdesiate výročie kňazstva, ktoré pripadlo na 2. apríla. Apoštolský administrátor sa pri tejto príležitosti prihovril veriacim svojho biskupstva.⁸⁵ Ďalšou významnou udalosťou bol Jubilejný rok 1950. Organizované púte z Československa chýbali, pretože na našom území sloboda Cirkvi bola hrubo porušená v mnohorakej forme, a ako je známe, komunistická vláda sa netajila už otvoreným nepriateľstvom voči Cirkvi a Rímu.⁸⁶ E. Nécsey venoval jubilejnému roku vo svojej diecéze značnú pozornosť.⁸⁷

Biskup Eduard Nécsey

⁸³ Ordinári tupo uvedení konkrétnych nespravodlivých opatrení voči Cirkvi píšú. „Žádáme zástupce lidu, aby pochopili, že nemůžeme jednat proti zákonu Božímu. Co patří Bohu, nemůžeme dati císaři... povněvaž co činíme, jest svatou povinností obrany věci Božích.“

⁸⁴ HLINKA, Anton. *Síla slabých, slabost' silných. Církev na Slovensku v letech 1945 – 1989*. Záhreb: Logos 1989, s. 69 – 71.

⁸⁵ Milí veriaci! In *Obežník BÚ Nitra*, 24. 1. 1949, 3 s. Publikovaný tiež v *Katolíckych novinách*, roč. 64, 1949, č. 10, s. 1. Pod názvom *Desať rokov na prestole svätého Petra*.

⁸⁶ Na území Česko-Slovenska bola dokonca zakázaná modlitba svätého roku, zostavená Píom XII., pretože obsahovala okrem iného aj slova. „*Vrát' domov utečencom a väznením*“.

⁸⁷ Úprava pre vd. Duchovenstvo diecézy nitrianskej o Svätom Jubilejnom roku 1950. In *Obežník BÚ Nitra*, 17. 1. 1950; tiež Podmienky získania plnomocných odpustkov vo Svätom roku 1951. In *Obežník BÚ Nitra* č. 463/1951.

Nemožno sa dotknúť všetkých oblastí, ktoré boli pre jeho službu arcipastiera v tomto období neľahké. Poukážem aspoň na niektoré.

Biskup Nécsey sa dostal do vážnej kontroverzie so štátnou správou ohľadom vydávania *Vestníka katolíckeho duchovenstva*. Biskup protestoval proti jeho vydávaniu, pretože nemal príslušné „Imprimatur“ (teda cirkevné schválenie), keďže chce pojednávať o veciach teologických, právnych a všeobecne náboženských. Poukázal tiež, že chcú vydávaním tohto periodika obísť hierarchiu.⁸⁸

V atmosfére útlaku a bezprávia sa ho bolestne dotkla i správa o smrti dlhoročného spolupracovníka a blízkeho človeka banskobystrického biskupa dr. Andreja Škrábika.⁸⁹ Situácia, ktorá nastala menovaním J. Decheta za kapitulného vikára banskobystrického, trápila E. Nécseya takmer celé dve desaťročia.

Veľkou bolesťou bol zatvorenie kňazského seminára.⁹⁰ Keďže jedným z drastických opatrení bezprávneho zásahu do života Cirkvi v 50-tych rokoch 20. storočia bolo aj zrušenie diecéznych seminárov, biskupi v ČSR sa usilovali zachrániť, čo bolo možné. Aj preto v očakávaní takýchto zmien pristúpili predčasne k vysviacke ordinandov. E. Nécsey posledných bohoslovcov nitrianskeho seminára vysvätil v Katedrále sv. Emeráma na Bielu nedeľu 16. apríla 1950. Aj keď počet bohoslovcov pre nedôveru voči novozriadenej bohosloveckej fakulte v Bratislave sa značne zmenšil, biskup Nécsey starostlivo dbal, aby do služby diecézy prichádzali noví kňazi.⁹¹

Dr. Eduard Nécsey napriek nepriazni doby, stálej kontroly bezpečnosti, ktorá prostredníctvom zmocnenca Povereníctva školstva vied a umení zasahovala do činnosti aj súkromia biskupa.⁹² „Otvára poštu, odnáša spisy a niektoré vôbec nevráti ...“⁹³ – sa usiloval zo všetkých síl o pravdu a nastolenie spravodlivosti.⁹⁴ Napriek všetkému mal nadovšetko lásku ku všetkým.⁹⁵ Vidieť to aj pri jeho izolácii, keď v júni 1950 použili najprísnejšie opatrenia (v pracovni mal namontované aj odpočúvacie zariadenie). Trvala do marca nasledujúceho roka. Znášal ju však s veľkou trpezlivosťou. Dokonca staručkej matke, ktorá z posledných síl prišla navštíviť svojho syna v ťažkých časoch, nedovolili stretnúť sa s ním, mohol len vyjsť na balkón a zdvihnutím ruky ju pozdraviť.⁹⁶

Izolácia bola o to ťažšia, že nemal pri sebe človeka, na ktorého by sa mohol spoľahnúť. Spomedzi spolupracovníkov stratil tých najvernejších. Mons. Andrej Patka a Ele-

⁸⁸ *Vestník katolíckeho duchovenstva*, roč. I. 1945, č. 6, s. 50 – 51.

⁸⁹ Posledná cesta J. E. Dr. A. Škrábika. In *Katolícke noviny*, roč. 65, 1950, č. 3, s. 3 („Príležitostnú kázeň mal J.E. titulárny biskup dr. E. Nécsey z Nitry“).

⁹⁰ JUDÁK, Viliam. *Vo všetkom láska. Životopisný profil ThDr. Eduarda Nécseya*. Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda 2012, s. 144 – 148.

⁹¹ V r. 1953 – 1968 bolo vysvätených 25 kňazov. Porov. Tamtiež, s. 80.

⁹² Od konca júna 1949 v tejto úlohe pôsobil Jozef Cabala. V polovici septembra ho vystriedal iný horlivejší pracovník, ktorý však bol na nitrianskom hrade iba dva týždne. Po ňom nasleduje J. Raček. Prov. VNUK, František. *Vládni zmocnenca na biskupských úradoch v rokoch 1949 – 1951*, s. 133 – 134.

⁹³ Svojím kňazom. In *Obežník*. Nitra 28. júla 1949.

⁹⁴ Archív BÚ v Nitre. Listy nachádzajúce sa v pozostalosti na Biskupskom úrade v Nitre svedčia o častých apeláciách, v ktorých bráni práva Cirkvi. Napr. Vydávanie *Vestníka katolíckeho duchovenstva*. In *Vestník katolíckeho duchovenstva I.*, 1949, s. 50 – 51 (ide o výmenu listov medzi dr. Nécseyom a Povereníctvom školstva o *Vestníku*).

⁹⁵ *Z rozprávania Mons. dr. Štefana Janegu (10.7. 1989) v Trenčianskej Teplej*. „S úprimným záujmom sa pýtal napr. na zdravie detí príslušníka bezpečnosti, ktorý ho strážil aj pri raňajkách. Láska ho usadil a svojím pokojom vytváral atmosféru, akoby mal posedenie s najlepším priateľom.“

⁹⁶ *Z rozprávania netere arcibiskupa E. Nécseya – Márie Hyrošovej (11. 7. 1989) v Oslanoch*.

mír Štrabavý boli odsunutí do „nápravného“ tábora v Mučeníkoch. Do biskupskej kancelárie prišli noví spolupracovníci (M. Úradník, F. Žatko, Š. Ivanka), ktorých biskup E. Nécsey s láskou prijal, ale sám by si ich nebol s najväčšou pravdepodobnosťou vybral.⁹⁷ Neoceniteľnú službu mu konala pomocnica v domácnosti pani Anežka Nagyová, ktorá mu s jedlom prinášala aspoň krátke informácie na „motáku“ o tom, čo sa deje vonku.⁹⁸

Nátlak aj prostredníctvom listov, typu ministra spravodlivosti Alexeja Čepičku z 3. marca 1950, z ktorého vyberám, sú len čriepkou vyjadrenia ducha vládnuceho „ľudovo-demokratického“ zriadenia voči Cirkvi. Biskupovi Nécseyovi píše: „Vám nejde ani o pravdu, ani o blaho cirkvi a štátu, ani o kľud a pokojný život kňazov a veriacich. Dlhú sa už usilujete o rozvrat a rozširovanie nepokoja. Preto nepokladáte pod dôstojnosť ani občiansku, ani biskupskú napádať otvorene a nehoráznym spôsobom nové cirkevné zákony, tie zákony, ktoré si dal pracujúci ľud v záujme republiky, a cirkvi a ktoré musia byť bezpodmienečne a plne dodržiavané a zachovávané. Za to sa ochotne podriadujete akémukoľvek politickému rozhodnutiu a diktátu Vatikánu, ktorý sa netají nenávisťou a nepriateľstvom k ľudovodemokratickej republike a jej ľudu. Schvaľujete dokonca stredoveký cirkevný trest pre svojho spolubrata, ku ktorému môže siahnuť nie z dôvodov náboženských, ale len politických iba taký „cizák“ a nepriateľ, akým je Vatikán. Nie je tajomstvom, že nielen proti zákonnými obežníkmi a pastierskymi listami bez riadneho povolenia, ale aj pod rúškom exercícií, rekolekcií, misií apod. robíte zlovoľné pokusy o vyvolanie nepokoja a pestujete štvanie a poburovanie proti ľudovo-demokratickému zriadeniu. Sami kňazi poukazujú na to, že kryjúc sa svojou biskupskou hodnosťou, podnecujete nezodpovedným spôsobom nižšie duchovenstvo k protištátnym činom.“⁹⁹

Počas zostrenej izolácie ŠtB a po roku 1951 počas ustavičnej kontroly zriadenca na Biskupskom úrade (do 21.11. 1955; v skutočnosti vládni zmocnenci na biskupských úradoch boli odvolaní až 16. 4. 1968) – bývali zástupcovia štátnej moci boli voči nemu často hrubí. Dokonca ho upodozrievali, že pri sv. omši, ktorú slúžil po latinsky, sa dohovára s miništrantom.¹⁰⁰

E. Nécsey ako senior biskupského zboru musel neraz riešiť mnohé problematické otázky vo vzťahu k štátu. Napriek svojej jemnosti bol neústupný, keď išlo o pravdu a spravodlivosť.¹⁰¹

Začiatkom roku 1951 bol slovenský biskupský zbor rozdelený a pokorený ako nikdy predtým. Traja biskupi boli odsúdení (J. Vojtáššak, M. Buzalka, P. Gojdič). Dvaja vo

⁹⁷ VNUK, František. *Vládni zmocnenci na biskupských úradoch v rokoch 1949 – 1951*, s. 145.

⁹⁸ *Z osobného rozhovoru s pani A. Nagyovou, (29. 1. 1994) v Nitre.*

⁹⁹ JUDÁK, Viliam. *Priatel'ia Boží. Slovenské martyrológium*, s. 196 – 197.

¹⁰⁰ Biskup Nécsey si viedol starostlivo denník, ktorý sa zachoval v pozostalosti a z neho možno vyčítať mnohé zákulisné záležitosti tohto obdobia. Zapisoval si aj návštevy. Objavujú sa tam mená vtedajších úradníkov a príslušníkov ŠtB. Pri každom je aj trefná poznámka zvyčajne v latinčine. *Prebliadka kancelárie BÚ v Nitre* (4.7.1945); *Plánované akcie proti cirkevným objektom a cennostiam* (29.11.1948 – vlámanie do katedrály); *Pápežská hymna im zavadzú* (12.5.1953 – telefón z Bratislavy vo veci pápežskej hymny); *Veľká neboráznosť. Chci' ulípiť' aj archív BÚ* (9.3.1956); *Časté návštevy mocipánov*, atď. Po „ťažkých“ návštevách si obyčajne pripísal do denníka. „Nox valde inquieta propter hesternam visitationem“ – veľmi nepokojná noc pre včerajšie návštevy. Archív BÚ v Nitre.

¹⁰¹ Možno tu spomenúť aj žiadosť adresovanú Ministerstvu školstva a kultúry v Prahe o zriadenie Malého seminára v Bratislave, zo dňa 24. 2. 1964. Podpísaný je dr. E. Nécsey men. kat. biskupov a ordinárov.

väzení (Š. Barnáš, V. Hopko), ďalší štyria (A. Lazík, J. Čársky, R. Pobožný a E. Nécsey) izolovaní a vystavení nátlaku.¹⁰²

Každé stretnutie s kňazmi a veriacimi bolo vždy vzácnou príležitosťou prejavit' im svoju lásku a povzbudiť ich vo viere. Aj napriek tomu, že po izolácii ho sprevádzal zmocnenec Povereníctva školstva, vždy zanechal hlbokú spomienku vo vďačnej pamäti kňazstva i veriacich pri návštevách farností z titulu udeľovania sviatosti birmovania a zriedka nových či obnovených kostoloch.¹⁰³

E. Nécsey mal horlivého apoštolského ducha. Prejavilo sa to aj pri veľkom množstve birmovancov v 50-tych rokoch. Jeho trpezlivosť bola obdivuhodná, nikdy nevystupoval nervózne a nest'azoval sa na unavenosť. Napr. pri slávnosti birmovania vo Veľkých Bieliciach, kde bolo veľké množstvo dospelých zo susedného banskobystrického biskupstva, ktorí žiadali o udelenie sviatosti birmovania. Mnohí nemali ani birmované lístky. Biskup E. Nécsey vidiac úprimnú túžbu veriacich, ktorí už nemali svojho biskupa, po krátkom poučení a rozhovore s nimi ich pobirmoval. Udeľovanie sviatosti trvalo až do 14.00 hod.¹⁰⁴

Príhovory a kázne, ktoré odzneli pri týchto príležitostiach z jeho úst, sú tiež svedectvom jeho starostlivosti o zverené nesmrteľné duše.¹⁰⁵

Prístup Eduarda Nécseya k novej situácii v našej vlasti po r. 1948 bol prezieravý. Ako je naznačené vyššie, ak išlo o bezprávie, vedel protestovať a zastat' sa pravdy.¹⁰⁶ Konal to však vždy v duchu svojho biskupského hesla *In omnibus caritas*. Usiloval sa vždy nájsť spoločnú reč i s ľuďmi ináč zmýšľajúcimi a bol ochotný podat' i pomocnú ruku, ak išlo o hodnoty potrebné pre spokojný život nielen jemu zverených veriacich, ale všetkých bez rozdielu.¹⁰⁷

Biskup Dr. Nécsey prežil dve svetové vojny, stretával sa s utrpením na každom kroku, preto mu nebola cudzia i myšlienka o pokoji medzi ľuďmi. Pri rôznych príležitostiach vyzýval k modlitbe pre vzácny dar pokoja. „Najmä teraz je na mieste, aby sa všetci veriaci zapojili do mierovej akcie Cirkvi a jej hlavy a svojimi modlitbami, obetavým a čestným životom sa usilovali odvrátiť vojnu a vyprosiť od Pána Boha trvalý a pravý pokoj. Preto nariaďujem, aby po každej úradnej svätej omši v nedeľu a vo sviatok boli odriekané modlitby za pokoj a obrátenie hriešnikov.“¹⁰⁸ Podobne hovorí o tejto hodnote aj v nasledujúcich slovách: „Vieme dobre, že každý dar je zhora od večného Boha, preto musíme neprestajne a z hlbokého srdca prosit' Pána Boha, aby nám dal pokoj a odvrátil od sveta

¹⁰² VNUK, František. *Vládni zmocnenci na biskupských úradoch v rokoch 1949 – 1951*, s. 148.

¹⁰³ Udeľovanie sviatosti birmovania. In *Katolícke noviny*, roč. 66, 1951, č. 20, s. 5; *Znova sa skvie kostol na Skalke*. Tamtiež, č. 30, s. 1 a 4; *Birmovka, tradičná púť v Rajeckej Lesnej*. Tamtiež, č. 34, s. 1; *Birmovka a posviacka v Opatovej*. Tamtiež, č. 39, s. 1; *Posviacka nového kostola v Lieskovci*. Tamtiež, č. 40, s. 4.

¹⁰⁴ *Z rozprávania Mons. dr. Štefana Janegu (10.7. 1989) v Trenčianskej Teplej*.

¹⁰⁵ Kázne a príhovory sú v pozostalosti arcibiskupa E. Nécseya uložené v Archíve Biskupského úradu v Nitre.

¹⁰⁶ MATURKANIČ, Patrik. Pravda – dôležitý aspekt a náplň života každého človeka. In *Nové trendy v práci pomáhajúcich profesí*. Praha: EVC, 2011, s. 166 – 171.

¹⁰⁷ „Každý si konajte svoje ...“ Výzva J. E. ndp. biskupa Dr. E. Nécseya na roľníkov. In *Katolícke noviny*, roč. 66, 1951, č. 35, s. 1; Aby sa žatva urobila načas a najlepšie. In *Katolícke noviny*, roč. 70, 1955, č. 29, s. 1.

¹⁰⁸ Archív BÚ v Nitre. *Obežník BÚ Nitra* č. 956/1949 zo dňa 19. apríla 1949.

vojnu... Predpisujeme modlitbu za pokoj, ktorú dpp. duchovní majú priberať do každej svätej omše ako oratio ordinari imperata.¹⁰⁹

O rýdzosti charakteru dr. Eduarda Nécseya svedčí aj charakteristika, ktorú nemožno spochybníť v tomto prípade, pretože vychádza z pera jeho nepriateľov, ktoré sa zachovali v archívoch ako hlásenia o jeho činnosti z päťdesiatych rokov. „Nitrianska diecéza je diecézou s cca pol milióna veriacimi. Na území celej diecézy sa udržuje intenzívny náboženský život, ani pri spriemyselňovaní týchto oblastí nepozorovať, že by náboženský život klesal, ale ako bolo prieskumom v niektorých okresoch zistené, udržuje sa posledné roky na rovnakej výške. Nitrianska diecéza má obsadené všetky farnosti a má pomerne dobrý vekový priemer u kňazov (cca 40 rokov). Kňazi tejto diecézy sú vedení biskupom Nécseyom k cirkevnej disciplíne a k plneniu si v prvom rade kňazských povinností. A že sú kňazi v plnení svojich povinností dôslední, možno vidieť i z toho, že svoje povinnosti si nezanedbávajú jak v kostole, tak i na školách, kde až s prehnanou úzkostlivosťou vyučujú náboženstvo. Kde sa im nedá vyučovať náboženstvo 2 hodiny týždenne, tak pristúpili i na 1 hodinu, len aby nemuseli mať v jednom oddelení väčší počet žiakov, ktorí by sa im dali potom ťažšie ovládať. Že v diecéze bola a je u kňazov cirkevná disciplína, možno pripísať i tomu, že v období, keď biskup Nécsey bol izolovaný, zásadné veci v administratíve vybavoval a podpisoval osobne a nie, ako to bolo v iných diecézách, že počas izolácie biskupa diecézu riadil vždy príslušný generálny vikár. Biskup z rezidencie vychádza veľmi málo, a to len na birmovky a raz do roka na púť v Nitre. No napriek tomu drží cirkevný život v diecéze pevne v rukách. Dáva pokyny kňazom osobne pri návštevách rezidencie a títo potom verne jeho direktívy prenášajú na ďalších kňazov v diecéze. Jeho doterajšie čiastočné prejavy, ako i jeho pasivita po stránke štátoobčianskej, sú tiež istým vodítkom jeho kňazov a oprávnené o ňom hovoria ako o najortodoxnejšom ordinárovi. Celkove možno povedať, že kňazstvo nitrianskej diecézy ako celok je po stránke náboženskej aktívne viac ako v iných diecézách.“¹¹⁰

Podobné je i hodnotenie okresného cirkevného tajomníka z predchádzajúceho roku: „Náboženský život pestuje až prehnane, skoro by som povedal fanaticky. Nech sa jedná o čokoľvek, všade sa spolieha len na Boha, a pritom nemožno povedať, že by sa len pretvaroval... Kňazi tejto diecézy majú školu od neho, a preto po stránke náboženskej veriaci ľud je veľmi nábožensky zaťažený následkom výchovy jeho kňazov.“¹¹¹

Historik František Vnuk hodnotí jeho konanie takto: „Úzkostlivo dbal, aby neurobil nič proti štátu, čo by mohlo stáť stratu štátneho súhlasu, ale zároveň si dával veľký pozor, aby „vernosťou republike“ nepohoršoval veriacich a nepoškodil záujmy cirkvi. Táto plavba medzi Scylou a Charybdou si vyžadovala veľa rozvahy i odvahy.“ O niekoľko riadkov ďalej pokračuje: „Dnes, keď vieme viac o tom, ako na jeho konanie hľadeli jeho protivníci i priaznivci, možno lepšie pochopiť jeho postoj po prepustení z izolácie. Zo

¹⁰⁹ Akcia za pokoj. In *Obežník BÚ* č. 423/1951, zo dňa 2.4.1951. Porov. Drahí oltárni spolubratia, milí v Kristu veriaci! In *Obežník*, č. 691/1951, Nitra 21. 5. 1951; Sláva na výsostiach Bohu a na zemi... In *Obežník*, Nitra 19.12.1951. („Žime Bohu prácou, modlitbou, čestným životom – a budeme mať Vianoce vo svojich srdciach“); Májové pobožnosti za pokoj. In *Obežník*, č. 735/1952, Nitra 1952; K Novému roku. In *Obežník*, č. 93/1955, Nitra 18.1.1955.

¹¹⁰ *Správa adresovaná Slovenskému úradu pre veci cirkevné v Bratislave zo dňa 9. 3. 1956.*

¹¹¹ Archív BÚ v Nitre – Osobná zložka E. Nécseya. *Stručná charakteristika o biskupovi Nécseyovi*, zo dňa 17. 5. 1955 (podpis nečitateľný).

správ vládneho zmocnenca a úradných orgánov, ktoré s ním prichádzali do styku, vyplýva, že jeho trpezlivé a pasívne správanie úplne pomýlilo jeho trýzniteľov. Pokladali ho za tichého a neškodného väzňa, ktorý nie je schopný proti štátnemu zriadeniu, ale ani v prospech štátneho zriadenia veľa vykonať, a preto ho nechávali na pokoji. Na druhej strane, u kresťanov, ktorí chápu hodnotu trpezlivého znášania krivdy, biskup Nécsey získal nielen súcit, ale aj ďalší obdiv.¹¹²

Silu nebyť znechutený, ubitý nepriazňou doby čerpal zo živej viery, ktorá bola živá modlitbou ukazujúcu svetlo eschatologickej radosti.¹¹³ V príhovore kňazom píše: „Modlím sa za Vás, drahí oltárni bratia a srdečne aj Vás prosím o modlitby za seba, ktorého Boh v týchto ťažkých časoch ustanovil za Pastiera svojho stáda, aby sme všetci vytrvali v jednote a viere a získali si tak odmenu a slávu synov Božích.“¹¹⁴

Medzi najradostnejšie obdobia požehnaného života ThDr. E. Nécsey a iste patrí Druhý vatikánsky koncil, po ktorom tak túžil. Zúčastnil sa na jeho všetkých zasadaniach. Tiež na Biskupskej synode v roku 1967. Uvažovalo sa o jeho menovaní za kardinála. Dôvody, ktoré hovorili v prospech Nécseyovho povýšenia, boli početné a vážne. Predovšetkým to boli osobnostné kvality rozvážneho, skromného, asketicky žijúceho, ale vzdelaného a kultivovaného biskupa, oddaného Cirkvi a pápežovi, s jasným myslením, ktoré preukázal aj počas Druhého vatikánskeho koncilu a zasadnutí pokoncilových komisií, ktorý sa síce dokázal vyhnúť otvorenému konfliktu s komunistickým režimom, ale mu ani v ničom podstatnom neustupoval. Bol to biskup, ktorého milovali veriaci a ktorého si vážili spolubratia v biskupskej službe vrátane veľkých postáv Cirkvi v Európe, ako bol mníchovský kardinál Julius Döpfner, kolínsky arcibiskup kardinál Josef Frings, poľský prímás kardinál Stefan Wyszyński či viedenský arcibiskup kardinál Franz König.¹¹⁵

Veľkými zástancami udelenia kardinálskeho purpuru pre nitrianskeho apoštolského administrátora boli slovenskí biskupi. Biskup Ambróz Lazík sa v tejto veci po prvýkrát obrátil na pápeža Pavla VI. počas svojho rímskeho pobytu v máji 1966. V liste sa písalo: „Slovenský národ veľa trpel vo svojich dejinách a kardinál z jeho krvi v takom ťažkom čase bude bezpochyby veľkou útechou v jeho zápase za vieru. Menovanie by prebudilo radosť a vďačnosť aj v srdciach tých, ktorí možno stratili vieru v lepšiu budúcnosť; slovenský kardinál by zaiste znamenal posilnenie odhodlania vnútorne aj navonok vzdorovať agresívnemu ateizmu a upevnil by prítulnosť k Svätej stolici.“¹¹⁶

Biskup P. Hnilica bol v Nécseyovej veci v čulej korešpondencii s početnými kardinálmi západnej Európy, osobitne s tými, ktorí E. Nécsey a osobne poznali z pobytov na koncile či z iných príležitostí a vážili si ho pre jeho biskupské a ľudské kvality, bystrý intelekt a silu katolíckeho svedectva. Boli medzi nimi už spomínaní kardináli Döpfner, Frings, König a Wyszyński, ale aj vplyvný kuriálny kardinál Agostino Bea, stojaci na čele

¹¹² VNUK, František. *Vládni zmocnenec na biskupských úradoch v rokoch 1949 – 1951*, s. 150 – 151.

¹¹³ LAD, Eubomír. *Hugo Rahner e la teologia kerygmatica*. Praha: EVC, 2013, s. 58 – 62.

¹¹⁴ Svojím kňazom. In *Obežník*. Nitra, 28. júla 1949.

¹¹⁵ HRABOVEC, Emília – JUDÁK, Viliam. Eduard Nécsey, un protagonista conciliare sconosciuto da oltrecortina. In *Il concilio vaticano II e i suoi protagonisti alla luce degli archivi*. – Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2017, s. 132.

¹¹⁶ HRABOVEC, Emília. – JUDÁK, Viliam. *Eduard Nécsey, un protagonista conciliare sconosciuto da oltrecortina*, s. 135.

Sekretariátu pre jednotu kresťanov, či substitút na Štátnom sekretariáte Angelo Dell'Acqua.¹¹⁷

Kardinálsky klobúk pre nitrianskeho biskupa by veľmi posilnil hrdosť, sebavedomie a odvahu katolíkov v komunistickom štáte, demonštroval starostlivosť pápeža o veriacich za železnou oponou. Osobitný význam malo mať menovanie pre Slovákov. Ako apoštolský administrátor v Nitre, starobylom biskupskom sídle z čias prvého slovenského metropolitu Metoda, by sa stal symbolom trpiacej Cirkvi na Slovensku, prísľubom skorého ustanovenia slovenskej cirkevnej provincie a veľkou posilou Katolíckej cirkvi v štáte i slovenského národného sebavedomia.¹¹⁸

Krátko pred smrťou bol ThDr. Eduard Nécsey vymenovaný za titulárneho arcibiskupa (5.5.1968). Pred odletom do Ríma (17.5.1968), kde mal prevziať menovací dekrét v Prahe, náhle ochorel; na vlastnú žiadosť bol prevezený po niekoľkých dňoch do Nitry. Zomrel v povesti svätosti 19. júna 1968. Pochovaný je v biskupskej krypte na nitrianskom hrade.¹¹⁹

BIBLIOGRAFIA:

Pramene

Acta Apostolicae Sedis XXV, 1943.

Acta Curiae Episcopalis Nitriensis.

Archív BÚ v Nitre:

- *Osobný archívny fond Eduard Nécsey*.
- *Krabica Judaica 1944*.

Archív Rím. kat. farského úradu v Hornom Srní:

- *Historia domus farnosti Horné Srnie*.

Matrike pokrstených Rímskokatolíckeho farského úradu v Oslanoch, r. 1892

Schematismus cleri Dioecesis Nitriensis. Nitra 1947.

Vestník katolíckeho duchovenstva, roč. I. 1945, č. 6.

Vestník židov. nábož. obcí v ČSSR, roč. XXXI. marec 1977.

WOLPERT-FISCHER, Rudolf. *Lexikon der Päpste*. Wiesbaden: Fourier Verlag, 2003.

Z osobného rozhovoru s pani A. Nagyovou, (29.1.1994) v Nitre.

Z rozprávania Mons. A. Patku, Žabokreky, júl 1988.

Z rozprávania Mons. dr. Štefana Janegu (10.7.1989) v Trenčianskej Teplej.

Z rozprávania netere arcibiskupa E. Nécseya – Márie Hyroššovej (11.7.1989) v Oslanoch.

Literatúra

BEDOULLE, Guy. *História Cirkvi. Príručky katolíckej teológie. Diel XIV*. Prešov: Petra, n.o., 2005.

¹¹⁷ HRABOVEC, Emília. – JUDÁK, Viliam. Eduard Nécsey – neznámy koncilový otec spoza železnej opony. In *Historia Ecclesiastica*. - roč. 12, č. 1 (2021), s. 199.

¹¹⁸ ASRS, Fondo Spogli, Serie Card. Agostino Casaroli, pos. 67, ff. 22 – 30.

¹¹⁹ JUDÁK, Viliam. NÉCSEY, Eduard. In PAŠTEKA, Július (ed.). *Lexikón katolíckych osobností na Slovensku*. Bratislava: LÚČ, 2000, s. 981.

- BRANDMÜLLER, Walter. *L'olococausto nella Slovacchia e La Chiesa Catholica*. Libreria Editrice Vaticana 2004.
- CABAUDOVA, Judith. *Rabín, ktorý sa vzdal Kristovi*, Trnava. SSV 2008.
- ČARNOGURSKÝ, Pavol. Vedúce postavenie dr. Karola Kmet'ka v kritických zložitosťach slovenskej politiky. In KONA MISTINA, Marta – KONA, Viliam. *Arcibiskup Dr. Karol Kmet'ko*. IL-Cambridge, ON: Dobrá kniha, 1989.
- ĎATELINKA, Anton. *Lex orandi, lex credendi. Liturgia – Locus Theologicus*. Nitra: Gorazd, n.f., 2019.
- ĎURICA, Milan. Svedectvo arcibiskupa dr. Karola Kmet'ka o prezidentovi dr. Jozefovi Tisovi. In KONA MISTINA, Marta. – KONA, Viliam. *Arcibiskup Dr. Karol Kmet'ko*. IL-Cambridge, ON: Dobrá kniha, 1989.
- FRÖHLICH, Roland. *Grosse illustrierte Kirchengeschichte dieerfabrungvon 2000 jahren*. Freiburg – Basel – Wien: Herder, 1992.
- GELMI, Josef. *Pápežové. Od svätého Petra po Jána Pavla II*. Praha: Mladá Fronta, 1994.
- GLIGORA, Francesco – CATANZARO, Bigia. *Storia dei Papi. Da S. Pietro a Giovanni Paolo II, II*. Padova: Panda Edizioni, 1989.
- HLINKA, Anton. *Sila slabých, slabosť silných. Cirkev na Slovensku v rokoch 1945 – 1989*. Zá-hreb: Logos 1989.
- HOLKA, Jozef. *Matka diecéznych chrámov*. Nitra. Kňazský seminár sv. Gorazda, 1994.
- HRABOVEC, Emília – JUDÁK, Viliam. Eduard Nécsey, un protagonista conciliare sconosciuto da oltrecortina. In *Il concilio vaticano II e i suoi protagonisti alla luce degli archivi*. – Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 201.
- HRABOVEC, Emília. – JUDÁK, Viliam. Eduard Nécsey – neznámy koncilový otec spoza železnej opony. In *Historia Ecclesiastica*. - roč. 12, č. 1 (2021).
- JUDÁK, Viliam. *Kristova Cirkev na ceste. Ilustrované cirkevné dejiny*. Trnava: SSV, 1998.
- JUDÁK, Viliam. *Priatel'ia Boží. Slovenské martyrológium*. Trnava: SVV, 2016.
- JUDÁK, Viliam. *Vo všetkom láska. Životopisný profil ThDr. Eduarda Nécseya*. Nitra: Kňazský seminársv. Gorazda 2012.
- KAMENEC, Ivan – PREČAN, Vilia – ŠKORVÁNEK, Stanislav. *Vatikán a Slovenská re-publika*. Bratislava: Press 1992.
- KELLY DAVISON NORMAN, John. *Pápeži dvoch tisícročí od sv. Petra po Jána Pavla II*. Bra-tislava: Roal, 1994.
- Kol. autorov. *Zamľčaná pravda o Slovensku*. Partizánske. Garmond 1996.
- KOREC, Chryzostom Ján. *Kríž vo svetle pravdy. Z korešpondencie biskupa J. Ch. Korca*. Brati-slava: LÚČ 1991.
- KOŠOVAN, Štefan. *Nitra, slovenské Coventry?* Nitra, 2005.
- LAD, Ľubomír. *Hugo Rahner e la teologia kerygmatica*. Praha: EVC, 2013.
- LETZ, Róbert. Chcel som byť na pomoci Cirkvi svojej a národu svojmu. In *Boli soľou i svetlom*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha 2001.
- MATURKANIČ, Patrik. Pravda – dôležitý aspekt a náplň života každého človeka. In *Nové trendy v práci pomáhajúcich profesí*. Praha: EVC, 2011.
- MEDVECKÝ, Karol. A. *Slovenský prevrat*. III. zv. Bratislava 1930.

- MINAROVICĚ, Jozef. Chváľme slávnych mužov... In JUDÁK, Viliam. *Arcibiskup svätého života*. Bratislava: LÚČ, 1992.
- SIDOR, Karol. *Šesť rokov pri Vatikáne*. Scarton, Pa. 1947.
- ŠURÁB, Marian. Prínos Duchovného pastiera pre kazateľskú službu (analýza rokov 1917 – 1927). In *Duchovný pastier*. - roč. 87, č. 4 (2007).
- Veľká saleziánska manifestácia za svetový pokoj. *Nitra uctila Pannu Máriu Pomocnicu kresťanov*. In *Saleziánska Nitra I.*, 1943, č. 1 – 2 – 3, s. 1 – 3.
- VNUK, František. *Vládni zmocnenci na biskupských úradoch v rokoch 1949 – 1951*. Martin. Matica Slovenská 1999.

Časopisy a noviny

- ARGALÁŠ, Dušan. *Spravodlivý medzi národmi*. In *Katolícke noviny* roč. 120, č. 6, 2005.
- G.G. *Biskup robotníctva*. In *Trenčan XX*, 1943, č. 20.
- Na ulicu!* In *Tatranský orol* 1, 1920, č. 1, 8.
- Nový slovenský biskup Dr. Eduard Nécsey*. In *Katolícke noviny*, 58, 1943, č. 14, s. 1.
- Nový slovenský biskup*, In *Náš priateľ XVI.*, 1943, č. 20.
- Posledná cesta J. E. Dr. A. Škrábika. In *Katolícke noviny*, roč. 65, 1950, č. 3.
- Šťastlivý nový rok!* In *Katolícke noviny*, roč. 63, 1948, č. 1.
- ŠURÁB, Marian. *Prínos Duchovného pastiera pre kazateľskú službu (analýza rokov 1917 – 1927)*. In *Duchovný pastier*. - Roč. 87, č. 4 (2007).
- Udeľovanie sviatosti birmovania*. In *Katolícke noviny*, roč. 66, 1951, č. 20.
- VALACH, L. *Nedali sa zneužiť*. In *Nitriansky hlas XIX.*, 1988.
- Veľkolepá saleziánska manifestácia a posviacka sochy sv. Don Bosca. In *Saleziánska Nitra II.*, 1944.
- Vstal z mŕtvych! In *Katolícke noviny* 59, 1944.

Adresa autora:

Mons. prof. ThDr. Viliam JUDÁK, PhD.
Univerzita Komenského
Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta
Kapitulská 26
814 58 Bratislava
email: judak@kbs.sk